

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f ü z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XIII. évfolyam 144. szám
2009. február

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3. I. emeleti Bartók terembe

Saragán-gondolatok

„Ma az öreg Simeon a Szentlélek által a templomba jött, sokkal fölsége-
sebben jelent meg, mint a kerubok, akik szárnyaikkal röpködtek, nem
merik az Urat szemlélni félelmetes dicsősége miatt; Simeon az Urat hor-
dozva karjain forró csókkal illette és simogatta Őt, a kisedet csecsemőt, és
könyörögve kérte, bocsássa el őt békességben.”

A Szentlélek bensőleg tettekre tud ihletni. Simeonnak is azt sugallta, hogy jöjjön el a jeruzsálemi templomba. Simeon az egész emberiséget képviseli. Nagyobb kegyelemben részesült, mint a kerubok, mintegy az ember kiemeltségét mutatja a teremtet világban. Nagy élmény volt Simeon számára a Fiúis-tennel való találkozás (innen a nap – február 2. – egyik neve: találkozás ünnepe!) s betelt vele az élete. Jó nekünk is átgon-dolni Simeon élményét és békében vágyott eltávozását!

Dr. Sasvári László

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Olvas örmény könyveket?

„Nincs időm rá! Túl messze van!” – kapom a választ, ha megkérdem: **Miért nem olvasol? Miért nem jársz a könyvtárba? Pedig, ha belegondolunk, a szellemi és lelki felfrissüléshez nem kell mindenképpen messze utazni és túl sok időt eltölteni. Elég, ha elalvás előtt fél órával elzárjuk a tévét, kinyitjuk a könyvet, elég, ha elmegyünk a házukhoz legközelebb lévő könyvtárba egy izgalmas, érdekes, új olvasmányért.**

Az Eurostar adatai szerint Magyarországon a nőknek átlagosan több mint négy és fél óra, a férfiaknak közel öt és fél óra szabadidejük van, amivel Európa közepmezőnyébe tartozunk, de igencsak kis százalékát, mindössze 4 %-át fordítjuk olvasásra. A szabadidő túlnyomó részében, a nők 55, a férfiak 51 százalékban a tévé előtt ülnek, így a litvánokkal együtt a legtöbbet tévéző nemzet címét érdemelhettünk ki Európában.

Mindamellet – rögtönzött vélemény-felmérésem szerint – az országos átlagnál jóval többet olvasnak az erdélyi örmény gyökerekkel rendelkező Fővárosi Örmény Klub tagjai. Ezért is talált értő fülekre a Józsefvárosi Örmény Önkormányzat által rendezett januári klubesten *Tiszavári Eszter* vetített képes előadása, amelyet „Örmény hagyomány és kincsek az Iparművészeti Múzeum Könyvtárában” címmel tartott. (Az előadás rövidített, szerkesztett változata a 4–5. oldalon olvasható.)

A zord időjárás, az ónos esőtől áztatott, tükrjéggé fagyott utak, járdák ellenére szép számmal jelentünk meg a Magyarok Háza Bartók termében 2009 első klubestjén. *Dr. Issekutz Sarolta*, a

Keve Mária (baloldalt), Józsefvárosi Örmény Önkormányzat elnökhelyettes konferálja a meglepetést, a gyönyörű hangú Puskás Eszter énekművész

Puskás Eszter énekművész által előadott dal fordítása

Dzsivani: Kuk'an u kert'an

A baljós napok, miként a tél, jönnek – elmennek,
A baljós napok, miként a tél, jönnek – elmennek
Kétségbe ne ess: véget érnek, jönnek – elmennek,
Kétségbe ne ess: véget érnek, jönnek – elmennek,
Keserű kínok, az emberen hosszan nem ülnek,
Miként a vevő, sorról sorra, jönnek – elmennek
(*Szószerinti fordítás*)

Kerék Imre fordítása:

Jönnek és tovatűnnek

Tél-komor, baljós napok jönnek és tovatűnnek,
Ne csüggedjete, ahogy jönnek, majd tovatűnnek:
A gyöttrő kínok sem tépik a szívet örökké,
Mint a vásári népek, jönnek és tovatűnnek. ...

klub háziasszonya köszöntötte a találkozóra érkezetteket, majd *Zakariás Enikő*, a Józsefvárosi Örmény Önkormányzat elnök-asszonya vette át a szót. *Puskás Eszter* gyönyörű éneke teremtett hangulatot Tiszavári Eszter előadására.

„Nem vagyok művészettörténész, nem értek a hagyományokhoz, csupán könyvtáros vagyok – szabadkozott Tiszavári Eszter, amikor a mikrofonhoz lépett. Az Iparművészeti Múzeum könyvtárosaként tizennyolc év alatt összegyűjtött örmény vonatkozású, érdekes, értékes, ritka, különleges könyveket mutatott be vetített képes előadásában a klub közönségének. Szólt arról is, hogy nem tett különbséget a Jerevánban megjelent könyvek, vagy az örményekről szóló könyvek között, mint ahogy az örményül, magyarul, angolul, franciául, németül, oroszul az örményekről megjelent könyveket is magában foglalja előadása.

Az örmény irodalommal, az örmény vonatkozású művekkel az Iparművészeti Múzeum főigazgató-helyettesének, a Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum igazgatójának, Gondos Károly művészettörténész hagyatékának feldolgozásakor ismerkedett meg. Értékes gyűjteményt talált: az örmény építészet, az ornamentika, a textilművészet, a fémművesség, a szőnyeggyűjtemény- és szőnyegtörténet kincseit is megőrizte Gondos Károly könyvtára. Tiszavári Eszter pedig Prágai élményével

A januári klubest közönsége

Zakariás Enikő (jobboldalt) szépséges virágcsokorral köszönte meg Tiszavári Eszternek az előadást

hazatérve feltárta az Iparművészeti Múzeum mintegy hatvanezer kötetes könyvtárának örmény vonatkozású könyveit is, amelyek szerinte a hagyománynak, az igazi régi szépségnek az üzenetei. Könyvtárosként az a legnagyobb boldogsága, ha valaki örmény könyveket keres, és azonnal a kezébe tudja adni a megfelelő műveket.

A Fővárosi Örmény Klub idei első előadóját az a lehetőséget ajánlta fel, sőt, ahhoz csinált kedvet, hogy az egyik legrégebbi közgyűjtemény, az 1870-es évektől működő Iparművészeti Múzeum Könyvtárában nézzük meg mindazokat az örmény könyvritkaságokat, amelyből most izelítőt kaptunk. Ha a mintegy nyolcvan örmény könyv közül valamelyik megtetszik, legyen olvasmányunk is! Számos hozzájárulás is jelezte, hogy a címben feltett kérdésre igennel tudunk (majd) válaszolni.

Megfogalmazódott az az igény is, hogy a könyvtár örmény könyveit egy kiállításon mutassák be az érdeklődőknek az Iparművészeti Múzeumban.

A klubdelután zárásaként dr. Issekutz Sarolta adott tájékoztatást a programokról, majd *dr. Keszy-Harmath Péterné* által készített örmény ételkülönlegességek vártak bennünket.

Örmény hagyomány és kincsek az Iparművészeti Múzeum Könyvtárában

Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára az egyik legrégebbi magyarországi közgyűjtemény, legelső leltári jegyzéke 1878-ban íródott. Elsősorban az iparművészet történetével, a különböző iparművészeti ágak technikájával foglalkozó könyveket és folyóiratokat gyűjti, több mint 130 éve folyamatosan gyarapodik. Megalapítása óta legfontosabb feladata – egyrészt az Iparművészeti Múzeumban folyó kutatások szakmai háttérének biztosítása, – másrészt országos feladatkörű nyilvános szakkönyvtárként minden szintű érdeklődés kielégítése, az iparművészetek területén. Napjainkban mintegy hatvanezer

874-ben készült épületdíszítő fafaragás (Jereván); *Dekorativnoe iskusstvo srednevekovojj Armenii. Leningrad, 1971*

kötet könyvből és húszezer leltári egység (1500 cím) folyóiratból tevődik össze az állomány.

Már a kezdetekben célja volt a gyűjtemény alakításának, és ma is törekszünk rá, hogy a magyar iparművészeti emlékek mellett, minden nemzet hagyományos díszítőművészete tanulmányozható legyen könyvtárunkban. A könyvtár gyűjteményében nagyon fontos azoknak a kultúráknak a jelenléte, amelyek a régmúltban hatással lehettek a magyar díszítőművészet kialakulására, ornamentikájuk elemei felismerhetők a magyar motívumok világában. A kaukázusi nagy kultúrák művészetével foglalkozó könyvek között az örményekről

szólók különös jelentőséggel bírnak a velünk élő erdélyi, magyarországi örmények miatt is. A kifejezetten az örmény néppel kapcsolatos – könyvtárunkban

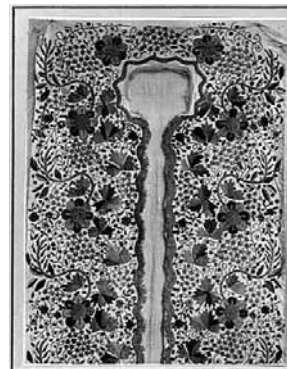
lévő – nyolcvan műből, néhány a történelmükkel foglalkozik, ezek között 1840-es, 1870-es években megjelent kiadványok is vannak. Több régi, a 19. században Párizsban, Londonban kiadott mű a világhírű középkori örmény kéziratok gyönyörű miniatúráit, az örmény templomok és kolostorok építészetét, falfestményeket, az épületdíszítő fafaragásokat, kőből faragott elemeket mutatja be. Mintalapokat találhat az érdeklődő az örmény hímzés gazdag szín- és formavilágával. Német nyelven megjelent könyvekből kaphatunk

Hagyományos örmény női viselet és hímzett részletek; *Serikdavitjan: Armjanskaja vysivka. Erevan, 1972.*

Tiszavári Eszter

Hímzés, örmény ingelő; *Broderies Russes, Tartares, Arméniennes. Paris, 1898.*

francia nyelvű könyvekben csodálhatjuk az örmény ékszerek világát, Jerevánban kiadott művek sorából tanulmányozhatja az érdeklődő az örmény ornamentika, ikonográfia rejtjelmeit, a hagyományos férfi és női viselet pompás részleteit. Jó néhány kiadvány témája az örmény szőnyeg. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében három sárkányos és egy palmattás 17. századi örmény szőnyeget őriznek, ezek kutatása és publikálása az 1970-es években Gombos Károly érdeme volt. Nagy-

Örmény ékszerek; *Gajjk Ter-Gevondjan: Armjansk-kie ukrashenija. Erevan, 1964*

képet a híres örmény fémművéség, ötvösség emlékeiről, a drágakővel, zománcképekkel díszített ikonokról, a középkori örmény k e r á m i a díszítő motívumairól.

Angol és francia nyelvű könyvekben csodálhatjuk az örmény ékszerek világát, Jerevánban kiadott művek sorából tanulmányozhatja az érdeklődő az örmény ornamentika, ikonográfia rejtjelmeit, a hagyományos férfi és női viselet pompás részleteit. Jó néhány kiadvány témája az örmény szőnyeg. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében három sárkányos és egy palmattás 17. századi örmény szőnyeget őriznek, ezek kutatása és publikálása az 1970-es években Gombos Károly érdeme volt. Nagy-

kutatóknak a világ nagy múzeumainak – könyvtárunkban lévő – katalógusai alapján tanulmányozni az ott őrzött örmény művészeti emlékeket. Ilyen például a Jerevánban Calouste Gulbekian Múzeumban őrzött örmény iparművészeti kincsek gyűjteményi katalógusa.

Az Iparművészeti Múzeum Könyvtára (Üllői út 33–37.) a múzeum első emeletén kedd, szerda, csütörtök, péntek délutánonként szeretettel várja minden érdeklődő olvasóját.

Tiszavári Eszter könyvtáros
(A Fővárosi Örmény Klub január 18-i műsorán elhangzott előadás szerkesztett, rövidített változata)

15. századi örmény "sárkányos" szőnyeg; *Manja Kazarjan: Armjansk-kie kovry. Moskva, 1985.*

Bálintné Kovács Júlia – rétháti Kövér Gábor

Családtörténeti adalékok a rétháti Kövérek egyik ágához

Az Arménia Örménymagyar Baráti Társaság képviseletében mindig részt vesznek a Kárpát-medencei Kisebbségi Magyar Közművelődési Civil Szervezetek Fórumán. A fórumot áldozatos munkával Halász Péter és Romhányi András szervezi Budakalászon, és a helyi Faluház 2008-ban immár 8. alkalommal adott otthont.

A Fórum egyedülálló lehetősége, hogy ismerkedjünk, összefogjunk, egymást támogassuk, segítsük. Rendszerint megkérdezem a jelenlévőktől, – 80–100 „kultúrmunkás” tanácskozik ott, – hogy szűkebb pátriájukban tudnak-e örmény gyökereikről?

Megkérdeztem ezt Pávai Gyulától is, az aradi Kölcsey Egyesület lelkes, fáradhatatlan elnökétől, aki készséggel sietett segítségemre, és rögtön megismertetett Kövér Gáborral, akiben újra felbecsülhetetlen értékű „munkatársra” találtam.

„Kedves Júlia! Pávai barátom alkotta meg az utat Önhöz számomra. Nem egyetlen tette ez, még van levelező társam a „szomszédban”, aki biztat és munkára ösztönöz egy közel 100 éves dédapát... bevallom, hatnak rám. A kapcsolat közöttünk valós. Ezért elkötelezem magam, hogy a kért örmény „gyökerekről” amit tudok, megírom önnek.”

Így most megkezdjük rétháti Kövér Gábor írásainak közlését. Annál is idősebb ez, mert Gudenus János József könyvének, az Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiájának a javított bővített kiadása az egyesület 2009-es tervében szerepel.

Példa ez a munka arra is, mennyi minden felszínre kerülhet, ha nekilátunk a család-fakutatásnak!

Először is bemutatom a „társszerzőmet”.

Teszem ezt annak az interjúnak a segítségével, amely a Szövétnek című aradi kulturális szemlében jelent meg 2007 áprilisában. Az interjút Ilona János készítette, ebből válogattam részleteket.

„Megkísérlem óhaját a gyökerekre vonatkoztatva teljesíteni. Ilyen kutatások a családomban még magyar időkben sem folytak, később pedig az egyházi anyakönyvek elkobzása és állami levéltári zár alá helyezésével lehetetlenné váltak.

Bevallom nem is nagyon igyekeztem származásomat kutatni, ámde az egyik Füzetből értesültem, hogy Gyergyószentmiklóson van egy Kövérház! Erről nem tudtam, jóllehet 1966-ban jártam ott, de kutatni sem időm, sem lehetőségem nem volt, mindössze a Temetőt kerestem fel, mert a templom és az egyházi iroda zárva voltak!

Nos, kezdem a mesét...

Az első, legrégebbi hiteles adat az 1792. évből kelt Donációs irat.

Ez kb. 50-szer 60 cm méretű pergament („kutyabőr”), alsó szélén átbújtatott, kb. 5 mm átmérőjű piros-fehér-zöld selyemzsinórral.

A selyemzsinór két vége egy 100 mm átmérőjű 30 mm vastag, valamilyen nemes fából esztergályozott, faragással díszített tok furatain halad át, és göbre van kötve. A tok csavarmenettel zárult, fedele nyitható.

A Donációs levél bal felső sarkában egy festett, színes címer van. Ez barokkos stílusú, négyemezejű. A bal felső mezőben egy balra néző, markában szablyát tartó himoroszlán látható. (Szabja, nem egyenes kard vagy pallós.)

Az alatta levő mezőben egy pelikán látható, amint fiókait feltépett begyéből táplálja. Ugyanez van a jobb felső mezőben, míg az alsóban az oroszlanos szimbólum ismétlődik. A pajzs fölött egy zárt sisak, tollazata kék/ezüst, piros/arany, az ábra két oldalán stilizált köpenyszerű piros/kék drapéria.

A stilizált kódexbetűs latin szövege:

NOS FRANCISCUS SECUNDU,
REX HUNGARIAE, BOHAEMIAE,
ARHIDUX AUSTRIAE... és így tovább 3 sorban. Az évszám: Anno Domini Millesimo-septingentesimo-nonaginta-duo-!

Egy latinszövegű méltatás következik, majd név szerint *Theodorus Kövér*, pueri ex consorte sua, *Anna Csiky* etc. etc...

Az érdekessége ennek a donációs iratnak, hogy II. Ferenc még nem császára Ausztriának, csak hercegi rangja van feltüntetve.

A Kövér címer szimbolikájában az oroszlan a harckészséget, a pelikán az áldozatkészséget jelenti.

Nem tudnám megmondani miként voltak ezek szénapám jellemzői, mert ma már közismert, hogy a birtokokat és azzal nemességet nyert örmények nem harciaságukkal és önfeláldozásukkal tűntek ki. Ők az uralkodó haderejét látták el élelemmel, ugyanolyan hadiszállítók voltak, mint az első világháborúban a zsidók, akik ilyen minőségben katonai felmentésben részesültek... ugyanúgy hiteleztek a Kamarának...

Az éppen hatalomra lépett II. Ferenc, aki nekünk I-só Ferenc király volt, a fel-

szabadított Bánságba bármely nációnak megengedte a betelepedést, kivéve a magyaroknak, azzal az indoklással, hogy nem tanácsos e nyugtalan nemzetséget határvidékre engedni, mert bajokat okozhatnak!

A birtokokat és a nemességet örményekként kapták a családok. Így törlesztette az akkori hatalom az adósságát – no persze némi fizetség is terhelte az örmény atyafiakat, nem is kevés...

A szintén törzsökös örmény *Jakabffy Elemérnek* jelent meg egy könyve, amelyben ír a bánságba „szakadt” örménységről. Nem ártana megszerezni és újra kiadni!

Érdeklődök, hogy létezik bánsági helység, amely nevében hordozza hajdani helybéli birtokosai nevét. Példa erre a néhai Torontál-megyei Gyertyános község, amely a Gyertyánffyokról kapta a nevét, vagy a buziási járás Nagykövérés nevű községe. Az anygalkuti svábság még a második világháború után is a hajdani Kövér birtok Maros-menti részét Kövéresch-nek hívta...

De hol vannak ma már a svábok? Épp oly jöttmentté lettek, mint az örménység... Új honukban szétszórtan, és hagyományvesztetten beolvadásra vannak ítélve, akár az örmények, vagy a magyarok... De hadd folytassam a mesét.

A családi hagyomány szerint *Csiky Anna* 11 gyermekkel ajándékozta meg urát. Így aztán nem csoda, ha a Marostól délre Temes, Torontál vagy Csanád megyékben földbirtokos, közéleti minőségben éltek az ott gyökeret eresztett és növesztett atyámfiai, és megcsúfolva az osztrák császári tervet, magyarrá váltak.

A következőkben összevetem Kövér Gábor adatközléseit a Gudenus János József közölte adatokkal, amelyeket az „Ör-

mény eredetű magyar nemesi családok genealógiája” című kötetből veszek.

Az idézett kötet 253. lapján azt olvashatjuk, hogy Tódornak még négy fiútestvére volt, és közülük 3 Csiky lányt vett feleségül. A Tódor neve melletti évszám (1804) minden bizonnyal téves, mert Tódor unokája, elsőszülött fiának, **Emánuelnek** a fia, Lajos született 1825-ben.

A 2. fiútól, **Antaltól** 1821-ben született az első unoka.

A 3. fiútól, **Istvántól** 1817-ben született Tódornak unokája, aki nevét is örökölte.

A 4. fiú, **Gergely** születési évszámát az idézett kötet **1790**-ben jelöli.

És most térjünk vissza a család „krónikáshoz”!

„Dédapám Kövér Gergely 1802-ben még Gyergyóban született. Testvéreiről nincsenek adataim. Valószínűleg a birtokeladások, házasságok, öröklések szórták a törzset szanaszét. A birtoklevél az elsőszülött, vagy annak fiatalon való elhalása folytán a születéssel sorrendileg következő fiúgyermeknél maradt. Így jutott el hozzám.”

A családi hagyomány szerint 11 gyermeket szült Csiky Anna. A genealógia 10-et említ, és 9-et sorol fel.

5. **Márton** 1791, 6. **Jenő**, 7. **Mária**, 8. **Margit**, 9. **Teréz**.

„Kövér Gergely, aki akárcsak bátyja, Emánuel táblabíró és szolgabíró volt, 1844-ben halt meg. Neje Kossovits Anna földbirtokos özvegyként férjezett Gergellyel, és adott életet Rétháton, 1836. III. 14-én, fiának, akit **Gábor Tódor János**nak kereszteltek. Keresztapja Kövér János Csanád-megyei Juridice assessor. (Dokumentum a keresztlevél.) Hogy volt-e több testvére, erről semmi adatom nincsen.

Kövér Gábor nagyapám 1844-ben félárva lett. Apja temetéséről megmaradt

egy címeres pajzs, rajta a felírás: *rétháti Kövér Gergely, született 1802. Gyergyó – meghalt 1844. Réthát. Több nemes vár-megye táblabírója.*

Özvegye esztendő elteltevel harmadszor is férjhez ment. A harmadik férj br. Huszár József, Arad-megyei földbirtokos.

Nagyapám szerencséjére egy haladószelemű, tanult ember volt nevelőapja. Felismerte a 10 esztendő Gábor szunnyadó tehetségét, és továbbtanulásra ösztönözte. A Kövér vagyon kezelését és gyarapítását Huszár József vállalta. Így került a fiatal Gábor Bécsbe a politechnikára, onnét mérnöki oklevéllel szakosodni az elzászi Mülhausenbe (Molous) ment, onnét finom mechanikai (óratervező) diplomával jött haza, 2 éves gyakorlattal és egy saját találmánnyal, amit díjaztak is külhonban egy szakmai verseny alkalmával.

Itt fordulóponthoz érkezett a rétháti Kövér Gergelytől származó ágának életútja. A földbirtokosság már nem életcél. Az ifjú Gábor egy reneszánsz típusú, haladó szellemű férfivá érett, akinek regényes életsors adatott. Ő volt talán a legtehetségesebb hajtása a ma már a kihalás szélén álló törzsnek. Megérdemli, hogy emléket állítsak csodálatos tehetségének. Mind társadalmi, közéleti vonatkozásban, mind művészeti- és tudományos vonalon mesze a legtehetségesebb volt a családban. Volt módja a politika mellett fuvolaművésszé képeznie magát. Ezt dokumentálja a bécsi AURORA egyesület tagnévsor könyve 1857-ből. Házasságát is művészetének köszönheti. A felvidéki arisztokrácia jótékony célú hangverseny rendezett, ahol az ifjú mérnök Justh Stefániát, – aki Mozart egy koloratúr áriáját énekelt – kísérte fuvolán. Ebből szerelem, majd házasság lett, és 3 gyermek.

Gyökeres fordulat történt akkor.

Folytatjuk

„Különcnek tartanak”

(1. rész)

Kicsiben is lehet monumentálist alkotni

„A Kövérhez mész? Akkor készülj fel arra, hogy egy-két óra után szabadulsz csak el tőle.” Így figyelmeztetett apám a Blanduziei (egykoron Közép) utca 1. szám alatt tett első látogatásaim előtt. És igaza volt, ezt a „bőrömmön” tapasztaltam. Az óramutatók villámgyorsan keringtek körbe-körbe, Kövér Gábor házi ideje azonban megállni látszott, mondanivalója nem fogyott el s én egymás után temethettem magamban aznap programjaimat, bokros teendőimet. Ma már kicsit tapasztaltabb vagyok. Tudom, hogy csak akkor érdemes a kis udvar csöndjét megzavarni, ha éppen nem sietek.

Kövér Gábort négy, estébe hajló forró júniusi délutánon keresem fel. Készségesen fogad, barátságos mozdulattal invitál be. Leültet az árnyékos udvaron elhelyezett kerti székek egyikébe, előveszi hallókészülékét, kényelmesen elhelyezkedik ő is, összekulcsolja kezét, s tágra nyitott szemmel már mesél is. A percek s közben az utóbbi kilencvennéhány év történéseit éli újra, élményeit, emlékeit villantja fel a riporter magnó mikrofonja előtt.

„Nem volt túl könnyű a gyerekkorom...”

1910-ben született, örmény származású, elmagyarosodott család egyetlen gyermekeként. („Mert a szüleim idősek, 45 évesek voltak már.”)

Apja és annak két húga *Angyalkúton* és *Rétháton* rendelkezett földbirtokkal, amelyet azonban – félve az állam beavatkozásától – 1919-ben eladtak. Akárcsak a szintén közös tulajdonú családi házat, ugyanolyan okokból. A koronalej kényszerű átváltása után (1 koronát 50 banira, a reális 4 lej helyett) a család tönkrement.

Apja a városházára került levéltárosi munkakörbe, de 1923-ban elbuktatták egy román nyelvvizsgán, és egy évig tartó, fizetés nélküli „rendelkezési állományba” helyezték. Festmények, szőnyegek kezdtek elvándorolni az Orczy (jelenleg Stefan Augustin Doinas) utcai házból, amelynek egyik részében – igaz, csak bérlőkként – 1927-ig még ellakhattak.

A történelem vihara eközben már a Katolikus Gimnáziumot is elérte. A nyilvánossági jog megvonása után a negyedik gimnazista Kövér Gábor idegen isko-

lában, idegen tanárok előtt kényszerült vizsgázni.

„Matematikából egy regáti (ókirályság beli) román tanár vizsgáztatott. Egy papírlapról írta fel nyomtatott betűkkel a tételeket magyarul, de magyarul nem tudott. Hibásan írta föl. El tudja képzelni, hogy ebből mi lett...”

A vizsga izgalmai azért vicces dolgokban is felszínre jutottak.

„Földrajznál szóba jött Debrecen, amelynek egyik terén Csokonai Vitéz Mihály szobra áll. Én a vizsgán említettem ezt a dolgot, mégpedig úgy, hogy Debrecen főterén áll Csokonai Vitéz Mihály vajda szobra... Óriási nevetés volt. Látszik ebből, hogy egy akkori magyar gyerek, aki magyar iskolába járt és magyarul tanult, mennyire összekeverte a dolgokat.

Az 1200 lejes fenntartási hozzájárulást és a 640 lejes tandíjat a szülők nem tudták kifizetni (az apának ekkor 500 lejes fizetése volt), ezért Kövér Gábor számára 1924-ben véget ért az iskola. Az Ideal (később Transilvania) harisnyagyárba került, ahol előbb „praktikáns”, utána segédmester lett, 19 éves korában pedig már önálló mesterként dolgozott. Rokónától, unokabátyjától tanulta a szakmát, az pedig németországi mesterektől.

„Kötsző mesterként a háború előtt nagyon jó fizetésem volt, 6000 lej. Akkoriban 50 bani volt egy tojás, tehát 12 000 tojást vehettem a fizetésemből. Nemcsak a hurkolást, köt szövést kellett megtanulnom, hanem a gépek javítását is.”

1933-ban meghalt az édesapja. Anyja is betegeskedett.

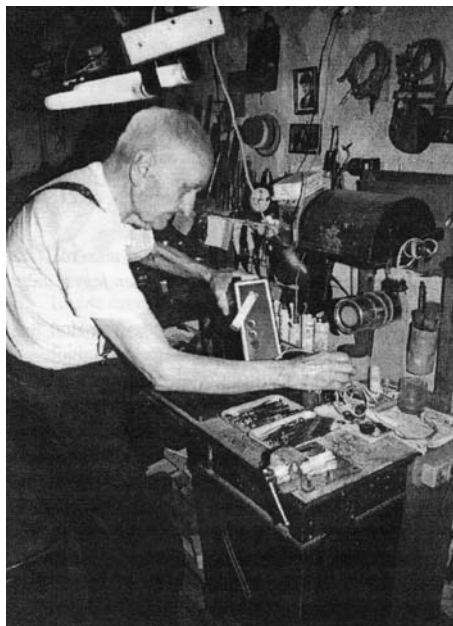
1942-ig a Vámos Miklós vezette harisnyauzemnél dolgozott, ekkor már 15 000 lejes fizetésért, de '42 tavaszán megjött a katonai behívó.

„Támasz nélkül maradt volna a család, ezért felkötöttem az útilaput, és átmen-

tem Magyarországra. Különben az az ezred, ahová berukkoltam volna, Harkovnál totál megsemmisült. Nem jött onnan vissza senki...”

Kalandos körülmények között jutott el Battonyára, Debrecenbe, a losonci menekülttáborba, végül Budapestre. Ott a Danuvia Fegyver- és Lőszergyárban műszeripari beállítóként az időzítő szerkezetek részlegén dolgozott. (A *Danuviában gyártott 88 mm-es léghárító lövegek technikai adatait több mint 60 év elteltével is pontosan sorolja. Röviden említi a csökkentett urántartalmú bombákat is, amelyek csak a boszniai háború után kerültek a figyelem középpontjába, pedig már a német hadsereg is használta őket a szovjet T-34-es harckocsik ellen.*)

Rokoni segédlettel munkavállalási és tartózkodási engedély is került, sőt '42 őszén felesége Irma, és az akkor egy

éves Gábor fia, illetve édesanyja is megérkeztek Budapestre. Másfél évvel később, 1944 februárjában édesanyja meghalt. Kövér Gábor szerint akkor ezerszámra éltek aradiak Budapesten. Vasárnap délelőttönként hatalmas csoportokban gyűltek össze a Kossuth téren beszélgetni, eszmét cserélni. A háború utáni budapesti viszonyok magyarázzák a család visszatérését Aradra.

„A gyárak leálltak, megszűnt minden. Nem volt villany, nem volt gáz, nem volt víz, nem volt ellátás, nem volt biztonság. Kiraboltak minden üzletet, kifosztottak mindent. Állást kerestem, voltam a rádiónál is, az is le volt rombolva. Két kisgyerek volt már (a lányom '43 októberében született), és nem volt mit enni. Nem volt tüzelőnk. Víz se volt sokáig... Itt, Aradon pedig még fehér kenyeret is lehetett kapni.”

Visszatérése után előbb magáncégnél dolgozott, majd síkkötőgép-javítást végzett. Fizetésül néha két tucat férfi zoknit kapott.

Az államosítás után a magáncégek megszűntek, a dolgozókat elbocsátották. Kövér Gábornak végkielégítésül egy varrógép és egy kerékpár járt. Utóbbi még ma is megvan.

Következett a Vörös Triko gyár. Ahol a szemétből, pincéből, padlásról, udvarról hordta össze a szétdobott gépeket és helyezte őket üzembe, hogy munkahelyük legyen azoknak is, akik vele együtt kerültek utcára. Hamarosan már a konfekció osztályvezetője volt, 480 embert irányított.

Nem volt hajlandó „hálacsomagokat” küldeni a gyár költségén a Könnyűipari Minisztérium elvtársainak és elvtársnőinek, ezért kényszer-áthelyezéssel a vagongyárba került.

„Pártvonalon támadtak meg. Nem akartam belépni a pártba, még osztályvezetői funkcióim ellenére sem. Én nem vagyok alkalmas párttagnak – mondtam nekik. A párttag olyan, mint a katona: ha kap

egy parancsot, azt gondolkodás nélkül végrehajtja. Én pedig gondolkodni akarok...”

Az állami vagongyárban dolgozott 1970-es nyugdíjaztatásáig. Javított számítógépeket, írógépeket, labo-

ratórium eszközöket, másológépeket, a kárpitos műhely varrógépeit és minden mást, amit hozzá vittek. Például – már akkor is – fényképezőgépeket.

A '80-as években a népszerű helyi szabadegyetemen egy technikai múzeum létrehozását javasolta. Ebben kaptak volna helyet a vagongyárban akkor még létező, de használaton kívül helyezett dugattyús gőzgépek, turbinák, dízelmotorok, a régi Neumann malomban működő transmisiós gőzgépek stb. A technikai múzeum, mindmáig, nem valósult meg.

Ilona János

(Megjegyzés: A fenti riport 2002 nyarán készült. Az évszámokat, dátumokat ennek megfelelően aktualizáltuk. Kövér Gábor közben lassan már a 100-hoz közeledik, de életereje, lendülete töretlen. A Szövétnekben közölt cikkei, nemrég megjelent kötete, illetve az előkészületben lévő új is ezt bizonyítják.)

Folytatjuk

2007 októberében, az eleméri római katolikus templomban tartott Aradi vértanúk emlékünnepségen elmondott emlékbeszédem után megszólított egy szerb asszony és egy könyvecskét adott át ajándékba. Ez a könyvecske egy orosz helytörténész munkája, amely Elemérről, a földbirtokos Kiss családról szól, sok érdekességről mesél e régmúlt időszakból és fotókat is tartalmaz. *Dékány-Kalász Mária* nagybecskereki tanár fordításának köszönhetően most közreadjuk folytatásokban.

Dr. Issekutz Sarolta

Pavlov Borisz

Eleméri nemesség

(1. rész)

Nehéz azt bizonyítani, hogy a mai Elemér területén mikor jelent meg először emberi település, de a számos archeológiai lelet alapján azt lehet állítani, hogy emberi közösség már a neolitikus korszakban jelen volt. Az ismertebb lelőhelyekhez tartoznak: Homokos – Szarmát időszak, Okányi domb – Szarmát időszak, Babato – Szarmát időszak, Mazga domb – neolitikus, Láp – neolitikus, Kő domb – Középkor, Zabrán – bronzkorszak, Szőlős – bronzkorszak, Gyűjtőállomás – középkor. Ezek a területeken régi települések voltak: Babato, Heko, Ilemér, Fizes és Pakenc. A legrégebbi írott dokumentumok alapján ezek a települések a 15. században a macedóniai Petőfi és Danfi családok tulajdonában voltak. 1454-től bérelték a dimesi Forgács és Gacska grófok. Merszj gróf térképén (1723–1725) Elemér már mint település jelenik meg. Az 1717. évi összeírás 20 házat és 172 lakost említ.

Több feltételezés létezik az eleméri név eredetéről. A torontáli vármegye monográfiájában az eleméri név török származásáról írják, amely az állami El-emirje birtok név rövidített alakját

jelenti. Egyes történészek és krónikások azt állítják, hogy a falu neve az Ilemér, kopár vidék nevéből származik. Létezik egy legenda is, mely szerint ez a helység El-Emir török basáról kapta a nevét.

A régi templomi könyvekben, ahol a régi családokat említik, adatok találhatók arról, hogy 1717-től 1746-ig a faluban már 207 ház és 2448 lakos volt. 1746-tól 1786-ig, a németek betelepítése után, ezek a számok 635 házra és 3212 lakosra emelkedtek.

A 18. század nyolcvanas éveinek végéig Bánát kincstári vagyon volt. A pusztai eladásával (1781–1782) nemesi birtokok keletkeztek: szentmiklósi, kanizsai, csókai, ittabei, écskai, eleméri stb.

A ritkán lakott terület, a nagy pusztai és rét felületek serkentették az állattenyésztést úgy, hogy ez a 18. század első felében az egyik legfontosabb gazdasági ágazattá vált. A jószágok felvásárlása mellett a kereskedők réteket és pusztákat béreltek ki, vagyonukat az állattenyésztésbe fektették be, különösen a nagy jószágokba. Németországba és Csehországba terelték az állatokat, viszonylag rövid idő alatt az európai húsipar fő ellátói lettek. Még a török elleni háborúban, 1717-ben, Bá-

nát hódítója, Szavojay Jenő javasolta az udvarnak, hogy Bánátot ne csatolja Magyarországhoz, hanem rendelje alá közvetlenül Bécsnek. Ennek az ajánlatnak, amit később el is fogadtak, döntő szerepe volt nem csak a gazdasági fejlődésben, hanem a nemzetiségi viszonyok alakulásában is.

Másfelől a magyar nemesség azon igyekezete is fellángolt, hogy Bánát Magyarországhoz csatolják, ez megvalósult 1779-ben, amikor újra létrehozták Torontál vármegyét Becskereken. Bánát Magyarországhoz kapcsolása legnagyobb részt II. Józsefnek köszönhető, akinek az volt a véleménye, hogy az államnak leghasznosabb, ha egyidejűleg el is adják a bánáti birtokokat, nem nézve a vevők vallását és szociális helyzetét sem. Mindamellet, hogy Bánát Magyarország része lett, a föld nem került a magyar nemesség tulajdonába, hanem árveréseken adták el. A bánáti állami birtokok hasznosítását Brigido József ajánlotta fel 1775-ben. Javaslatára szerint a birtokokat nagyobb egységekben érdemes eladni. 1779. 01. 06-án Nicki Kristóf egy javaslatot küldött a királynak, mely a birtokokat négy kategóriába osztotta fel. Az elsőbe tartoztak azok a birtokok, amelyek értéke 300–400 ezer forint volt, a másodikba a 150–300 ezer forint értékűek, a harmadikba a 150 ezer forint érték alattiak, a negyedikbe pedig azok a kis birtokok kerültek, amelyeket a szegényebb nemesség vehetné meg.

Az árverési feltételek tartalmazták, hogy a vételár felét a helyszínen kell kifizetni, míg a másik felét tíz éven keresztül 4,5%-os kamattal törleszteni.

A bécsi és temesvári hatóságok 1781–1782-ben négy árverésen eladták a kijelölt birtokokat. A földvásárlók többsége

az örmény, cincári és szerb kereskedők voltak. Az eladás módja, a vásárlók nemzetiségi összetétele és a nemesi rang ajándékozása, – amivel a kereskedőket a magyar nemességgel azonosították –, éles ellenállást váltott ki. Mivel az eladás tervszerűen, sikeresen folytatódott, a magyar nemesség arra törekedett, hogy minél többen a nemesek közül is vegyenek részt az árveréseken. Így próbálták megakadályozni, hogy a külföldiek nagyobb számban vásárolják fel a birtokokat. Az udvar 1782-ben az árveréseket leállította azáltal, hogy a többi földet bérbeadás útján hasznosította.

Az eleméri földek első árverése 1781. augusztus elsején történt. A többi érdeklődő mellett, megjelent Kiss Izsák is, gazdag erdélyi jószágkereskedő, aki egy régi örmény családból származott, melynek tagjai a kereszties háborúban is részt vettek. A törökök elől menekülő Kiss család végül betelepült Erdélybe.

Érdekes egy kicsit megállni és megemlíteni, hogyan kerültek az örmények ezekre a területekre.

A hivatalos adatok szerint, első lakhelye az örmény Kiss családnak Ázsiában, Ani városban volt, ahonnan 1239-ben negyven családdal együtt menekültek el. Sok és hosszú vándorlás után I. Apafi Mihály fejedelem engedélyével telepedtek le Erdélyben. Annak ellenére, hogy nem élveztek ugyanolyan kedvezményeket, mint a többi erdélyi, az örmények gyorsan bekapcsolódtak a gazdasági életbe és 1840-ben megkapták a magyar parlamenttől az állampolgárságot is. Ezt gyorsította, hogy a bécsi udvarnak több segítséget adtak, amelynek fejében idővel sok kiváltságot is kaptak. Így, mindazok ellenére, hogy tilos volt számukra a lakhelyükön kívül birtoko-

Исак Куу

Kiss Izsák

kat vásárolni, sokan közülük még Mária Terézia uralkodása kezdetén megkapták a nemesi címet.

Mielőtt az örménység megkapta volna az állampolgárságot, kénytelen volt kereskedelemmel foglalkozni.

Szülei halála után, akik egyedüli fiuknak mesebeli gazdagságot hagytak, a fiatal Kiss Izsák házasságot kötött Issekutz Máriával (1746–1814) és átköltözött Temesvárra, majd Újvidékre (Novi Sad), ahol nagy létszámú örmény kolónia jött létre. Kiss Izsák örmény kereskedő gazdagságát jellemzi az a válasza, amelyet a bécsi udvarban az árveréskor a magas tisztviselőknek arra a kérdésre, hogy mennyi szarvas jószágá van, felelt: „Nem tudom pontosan, de

azt tudom, hogy közel 11 000 kutya vigyázza őket.”

Mivel a gazdag Kiss bérelte az egész közép-bánáti földterületet, az árverés ezekre a birtokokra tisztán csak formális volt, az ő javára. Nemsokára, mint új gazda, Izsák 1781. augusztus elsején kifizetett a bécsi udvarnak 643 750 forint vételárat, 171 750 forintot adott az eleméri birtokra és 472 000 forintot az ittabei birtokra.

Ezzel az időponttal megkezdődött az eleméri történelem új időszaka.

Kiss Izsák Bécsből hazafelé meglátogatta Elemért is. E látogatásról 1781. augusztus 16-án a helybeli pap ezt írta: „Ma, olyan 16 óra körül, meglátogatott

Маруја Исекуу

Issekutz Mária

bennünket Kiss Izsák. A faluba hatfogatos kocsival érkezett két fegyveres katonakíséretében. A falu megtekintése és a faluvezetőkkel való beszélgetése után visszatért Becskerekre.”

Egy másik írás szerint, amelyet Hermelendi József 1782-ben írt, megtudtuk, hogy milyen benyomást keltett Elemér földbirtokosa a helybeli lakosságra. A vármegyének küldött levelében Hermelendi azt írta: „Tegnap találkoztam Kiss úrral, Elemér és Ittabé új tulajdonosával. E beszélgetés alapján mondhatom, hogy Kiss úr nagyon tehetséges ember, korszerű nézeteket vall minden aktuális kérdésben. Közepes magasságú, széles vállú, szemeit összehúzza, melyekből sugárzott a határozottság.”

Kiss második találkozása az eleméri lakossággal 1781. szeptember 26-án történt. A központban levő összejövetelemegismertette a helybeli lakosságot a nemesség iránti köteleességeikkel, valamint terveivel az állattenyésztés és földművelés fejlesztésére. A látogatás végén megnézte a falu környékét, különösen azt a helyet, ahová a kastély építését tervezte.

A legöregebb lakosok meséje szerint Kisst szívélyes hangulatban kísérték ki a Tiszához, ahonnan vízi úton utazott vissza Újvidékre. A megvásárolt birtokok meglátogatását 1782 tavaszán folytatta. Az ittabei, szentgyörgyi és toráki lakosság nem akarta elismerni Kiss nemességét. Az ellenállás központja Ittabé volt. Hogy II. József király csítsa az ellenállást, megparancsolta a vármegyei hatóságoknak, hogy küldjön a lakosság által becsült vezető embereket a helyszínre, akik rábeszéléssel megnyugtadják a parasztokat. Ehhez a Becskerekéről érkezett katonaság is segítséget nyújtott, így az ittabei paraszt-

ság is elismerte Kiss nemességét. Kiss Izsák ezeknek a birtokoknak a kezelését legfiatalabb fiára, Miklósrá bízta, maga pedig az eleméri birtokaira vonult vissza.

Már a falu második körbejárása után észrevette, hogy a földművelés és az állattenyésztés nagyon alacsony színvonalú. A föld megmunkálása öreg és korszerűtlen technikával történt, a trágyázás hiánya, vagy kevés volta is sok kárt okozott. A lakosságnak ismeretlen volt a szőlő és méz termelése, a kevés mester pedig nem tudta kielégíteni a falu lakosságának igényeit.

A sok probléma miatt Kiss belátta, hogy radikális változtatásra van szükség. Ezek egyike volt a német családok betelepítése. Ezekre a kérdésekre az Udvar is nagy figyelmet szentelt. Temesváron megalakult egy külön csoport, amely a német családok betelepítésével foglalkozott. Ezekre a területekre ez a folyamat az egész 18. században tartott, különösen Mária Terézia (1740–1780) és II. József (1780–1790) uralma alatt, amikor az egész Bánátot németekkel telepítették be.

1785. szeptember 12-én Temesváron Kiss Izsák aláírta azt a szerződést, amely 400 német család betelepítéséről szólt Wittenbergből. A német családok egy részét az elhagyott szerb házakban helyezték el, ugyanis a szerbek 1783–1784 között elmentek a katonai határok szolgálatába. A többi családnak biztosították a lakást egy kis megművelhető földdel együtt.

A tervek megvalósítása 1786. április 16-án kezdődött meg. Több mint száz, a hosszú útra készített jármű jelent meg Elemér utcáin. Külön csoport foglalkozott az elhagyott házakba betelepülőkkel. Minden munka Kiss Izsák és fia

Ágoston felügyelete alatt zajlott. 1786. április 16–18-ig Elemérre 386 család, vagyis 1157 lélek érkezett.

A beköltözött családoknak tartott gyűlésen Kiss Izsák elmagyarázta, hogy mennyire fontos a falu állattenyésztésének és földművelésének a gyors fejlesztése. Felhívta a figyelmet a szőlő és a selyemhernyó termesztés szükségességére. A gyűlés végén megnyugtatta a német családokat, hogy a legjobb minőségű földekből kapnak juttatást, különböző kedvezményekkel.

1786. május első hetében elkezdődött az új falurész intenzív kiépítése. A föld kiválasztásakor arra is gondoltak, hogy száraz legyen és az ivóvíz megfelelő mélységben legyen. A fő utcát 40, a mellékutcákat 15 méter szélesre mérték ki. Tűzvédelmi okokból a házak közötti távolság 8 méter volt, és a házak hátsó részükkel voltak egymás felé fordítva.

A beköltözött családok letelepítésében részt vettek a szerb családok is, akik ajándékba földet kaptak, amelyeket maguk munkáltak meg. Ezeknek a földeknek a nagysága a családtagok számától függött. Mindezek mellett, minden család kapott két lovat, tehenet, baltát, lapátot és kapát, és kifizették nekik az egész útiköltséget. A mesterek segítséget kaptak a szükséges eszközök beszerzésére. E munkák idején, 1787. évben Kiss Izsák kénytelen volt sürgősen Bécsbe utazni, miután az Udvar, nehéz anyagi helyzete miatt, segítségét kérte. A törökök elleni fárasztó háború nagy veszteségeket és betegségeket okozott. Mindez, a gazdasági, kereskedelmi mellett, politikai krízist is eredményezett. Kiss tudta, hogy a katonaság újabb anyagi megsegítéséről lesz szó. Mindazok ellenére, hogy rendszeresen és egészben fizette az ingatlanvétel költségeit, ami nagyon meg-

terhelte a birtok anyagi helyzetét, Kiss elfogadta, hogy ismét nagymennyiségű élelmiszert adjon el nagyon alacsony áron a katonaság számára.

Ez a határozat nagy ellenkezést váltott ki a torontáli nemeseiben, akik időközben el is utasították a király parancsait, keresve az állami gyűlés összehívásának lehetőségét. Néhányan okolták az eleméri földbirtokost, mert pártolta a nem nagyon kedvelt bécsi udvar politikáját. Eközben egy nem mindennapi esemény történt. 1788. május 16-án, szent Nepomuki József napján, Kiss Izsák bejelentette a szent Nepomuki József katolikus kápolna felszentelését. A kápolna a Nagy szigeti határrészben épült fel, ahol – az első beköltöző német családok meséje szerint – 1760-ban megjelent szent Nepomuki József és megmutatta a pásztoroknak, hogy hol ássák a kutat.

A felszentelésen, amit Magdics Ádám, a becskerei pap végezett el, Kiss Izsák és felesége Issekutz Mária mellett részt vettek a vármegye küldöttei és a szomszédos falvak vendégei is. A templom a százéves erdőben lévő kút mellett állt. Ez idő tájt is folytatódott a szerb családok kiköltözése általában a katonai határra. A szerbek kezdték elhagyni Elemért is már 1783-tól. Ennek döntő oka az volt, hogy nem érezték magukat ugyanolyan kedvező helyzetben, mint a betelepülő német családok. Az elhagyott otthonokba Kiss Izsák más szerb családokat telepített a környező falvakból, németeket Ausztriából és Magyarország nyugati részéből. A lakosság összetétele így sűrűn változott, de végeredményben a 18. század végéig (1786) az összeírások 635 házat és 3212 lakost rögzítettek.

Egyidejűleg a német családok beköltözésével fejlődött és egyre több ágazatú-

vá vált a mezőgazdaság. Lázár Lukácsnak küldött levelében Kiss ezt írta:

„Minden tervem láthatóan kisebb a jelenlévő állapottól. Ez a nép csak a munkáról tud, úgy tűnik, a szabad idejükben is valamivel foglalkoznak.”

1786-ban, az összeírás alkalmával is hasonló adatokhoz jutottak:

„Majdnem egyik házban sem találtunk senkit sem. Az összeírást a határra és más helyeken kellett elvégezzük, ahol a felnőttek és a gyerekek dolgoztak.”

1789-ben elkezdődtek a falut körülvevő nagy mocsaras területek lecsapolásának munkálatai. A munkákat megelőzte a Bécs mezőgazdasági-vízügyi szakembereinek szakvéleménye, akiket Kiss Izsák a helyszínrre hívott a legjobb megoldás megtalálására. A szakértők vezetője Vinkler mérnök volt, aki vezette a munkálatokat. A fő feladata volt a víz elvezetése kisebb tavakba, majd a tavacskákból a Tiszába.

Ismertette a korábbi lakosság szomorú sorsát, akik 1717-ben nagy tömegben haltak meg a maláriától és más fertőző betegségektől. A német és szerb lakosság elfogadta azt a munkatempót, mellyel őszig befejezik a mocsaras terület lecsapolásának 50%-át. Ebben a nagyméretű munkában a nők is részt vettek, általában a fogatok irányításában.

A környezetben található sok tó veszélye miatt Kiss Izsák egészségügyi előadásokat szervezett azon céllal, hogy a lakosság ismerje meg a betegségek okait, megjelenésének tüneteit és megtanulja az egészséges élethez elengedhetetlenül fontos tisztálkodási követelményeket.

A téli hónapokban Kiss Izsák felesége, Issekutz Mária szakelőadásokat szervezett a fiatal lányoknak a varrásról a szerb és német iskolákban. Az előadásokat a leghíresebb becskerei és újvidéki

szalonok varrónői tartották. Mária nagy energiával vett részt a birtok vezetésében, karbantartásában.

Legtöbbet az egyházi-templomi és az iskolai ügyekben tevékenykedett. Egyforma mértékben segítette a pravoszláv és katolikus templomi közösségeket és részt vett mindkét templom istentiszteletein is.

Másfelől nagy figyelemmel volt az iskolákban végzett munkára. Anyagiilag segítette a szegény gyermekeket s külön megajándékozta a tehetségeseket. Nagy összegű adományokat adott az iskola felszerelésére, bútor, könyvek és segédeszközök vásárlására. Az eleméri iskola előadásának feltételeiről Teodór Jankovity Mirjevsvki iskolafelügyelő 1789-ben ezt írta: „Mindenek ellenére a szerb és német iskolák ugyanolyan színvonalon vannak, meghaladva minden elvárásomat.”

1789. szeptember 16-án a faluban elterjedt annak a híre, hogy egy nagy jószágszállítmány tragikus sorsra jutott. A jószágokat vízi úton szállították Bécsbe, de Szlankamen közelében a vízi rablók megtámadták és kirabolták a szállítmányt, a hajót pedig elsüllyesztették. A támadókkal való összetűzésben két matróz életét vesztette, a többiek súlyos sérüléseket szenvedtek. A súlyos sérültek között volt Izsák fia, Ágoston is, akinek sérülése előtt sikerült a két rablót megölnie. Kiss Izsák segítséget kért a német-bánát katonai egységtől Pancsován, ahol a fiatalabb fia, Jakab magas rangú katonai vezető volt. A támadó kalózokat a bánati katonaság utolérte és elfogta. Leszerelte a fegyveres rablókat, az életben maradtakat átadták a katonai bíróságnak. A jószágok kis részben visszakerültek Elemérre.

Folytatjuk

Fővárosi Örmény Klub

2009. február 19. (csütörtök) 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3. I. emeleti Bartók terem

Műsor: „Színház az egész világ”

Dávid Attilára,

a fiatalon elhunyt képzőművészre és díszlettervezőre emlékeznek barátai, tanárai, munka- és pályatársai: színészek, rendezők, színházi emberek

A rendezvényt követően Dr. Keszy-Harmath Péterné által készített örmény ételkülönlegességek kóstolója.

Rendezői: *a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat*
Támogató: *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület*
és *a Fővárosi Örmény Önkormányzat*

Buzdítás családja dokumentumok gyűjtésére

Szongott Kristóf családfája ismeretlen, senki nem vette eddig a fáradságot, hogy összeállítsa. Ő is inkább az örmény családokkal foglalkozott, nem a saját felmenőivel. Hasonlóan ismeretlen a mi Szongoth családjunk, és az Ő Szongott családjának elválása. A mi erőfeszítéseink megrekedtek a szamosújvári egyházi könyvek (keresztelés, házasság, halálozás) tanulmányozása során ott, ahol a magyar nyelvű bejegyzések megszűntek (kb. 1870-es évek), és már minden örmény nyelven szerepel. Erdélyben szinte senki sem tud örményül, idehaza sem sokan, de mégis több a remény alkalmas személyt találni a könyvek tanulmányozására. 2008-ban a Zuglói Örmény Önkormányzat támogatásával lefotóztuk a Szamosújvári Plébánia összes meglévő (örmény nyelvű) anyakönyvét. Ezzel kettős célt értünk el, egyrészt digitálisan archiváltuk e pótolhatatlan dokumentumokat, másrészt a helyszíntől függetlenül tanulmányozhatóak lettek az anyakönyvek. Felhívom az ügy érdekében tenni képes örmény identitású

érdeklődő tagokat, hogy a többi örmény város egyházi anyakönyveivel is hasonlóan kellene cselekedni. (A költsége bőven kijön egy étel bemutatóval egybekötött kulturális program árából.)

Kérem továbbá bármelyik Szongott/th család tagjait (Erdélyben és Magyarországon), küldjék el a családfa összeállításához felhasználható dokumentumaik szkennelt másolatát.

Hasonlóan felhívom a tenni akarókat (főleg a jelenleg is Erdélyben élőket), hogy szamosújvári példához hasonlóan fényképezzék le, és valamilyen módon tegyék közhírré (digitálisan, illetve nyomtatásban) a többi örmény város (Erzsébetváros már készül, ismereteim szerint) és szórvány település örmény sírjait. Ehhez persze a sírokat előtte fényképezhető állapotba kell hozni. Letisztítani, festeni, körbe kapálni, a betűket átfesteni, mint azt a sajnós tavaly elhunyt Lengyel Mária tette a szamosújvári sírokkal.

Szongoth Gábor

Budapest egyesítésének 135. évfordulójára készülünk

A Budapesti Művelődési Központ az alábbi levelet küldte a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnökének:

„Budapest 2009-ben ünnepli a városeyesítésnek – Pest, Buda és Óbuda nászának – 135. évfordulóját. A Budapesti Művelődési Központ város- és kultúraismereti sétákkal és programokkal tiszteleg az esemény előtt. Az egyesített város egy-egy nemzetiségi kultúra, illetve jelenlét lenyomatát, emlékhelyét is őrzi. Rendezvénysorozatunkban az emlékhelyeket idegenvezetőkkel kísért fővárosi sétákkal szeretnénk feltárni, a nemzetiségi kultúrát, a hagyományokat, a város fejlődésében betöltött szerepüket, a kulturális emlékeiket és mai jelenlétüket pedig művészeti rendezvények szervezésével (szabadegyetem, filmklub, autentikus zenei- és táncestek, irodalmi programok, kiállítások, ételkosztolók stb.) szeretnénk bemutatni. Terveink szerint tavaszi indítással, kéthetente kerülne sor egy-egy nemzetiség napjának megszervezésére, melynek megvalósításához kérnénk az Önök javaslatait, segítségét.”

A Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület bejelentkezett a programba. A Fővá-

rosi Örmény Önkormányzat és az EÖGYKE felkéri a kerületi örmény önkormányzatokat, kerületi lakosokat, hogy a kerületükben található örmény vonatkozású utcák, terek, emlékhelyek (emléktáblák, szobrok, stb.), kerületükben lakott, vagy lakó örmény hírességek listáját készítsék el és ismertessék az emlékhelyek örmény történelmi, vagy kulturális vonatkozásait! Az összegyűjtött anyagokat egyesítve megküldjük a Budapesti Művelődési Központnak egy fővárosi „örmény” séta megszervezése céljából.

A megküldött anyagokat az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain is megjelentetjük – feltüntetve a beküldő nevét is, hogy a fővárosban jártunkban-keltünkben mindkinek módja legyen az örmény vonatkozású emlékhelyeket megismerni, felkeresni.

Beérkezési határidő: március 30. (a fővárosi rendezvény számára).

A határidőn túl érkezett anyagokat is szívesen fogadjuk és megjelentetjük a füzetekben.

Dr. Issekutz Sarolta, elnök

Fővárosi Örmény Önkormányzat, Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

EZER EVES A GYULAFEHÉRVÁRI
ROMAI KATOLIKUS FŐEGYHÁZMEGYE
1009 - 2009

Tallózás a karácsonyi üdvözetek közül

(a korai lapzárta miatt kimaradt a januári számból)

Gyulafehérvár, 2008. XII. 20.

Igen tisztelt Elnöknő!

Miközben megköszönöm az EÖGY színvonalas füzetek hűséges küldését, kívánok kegyelemteljes karácsonyt és áldott boldog újesztendőt a kedves Doktornőnek és az EÖGYKE-ben rábízottaknak.

Tisztelettel és sok szeretettel

Jakubinyi György érsek
Örmény apostoli kormányzó”

Fehértájt Tibor

A rejtelmes Anatóliában

(2. rész)

Maras (Marash)

...Az egyik csupasz dombnak tetején vastag várfalakat hagyott itt a történelem. Valamikor fontos stratégiai hely lehetett ez a hely. Egy másik dombtetőn meg csonkatornyú templom állott, tornyának egyik sarka összeépült egy jókora, maszszív, emeletes házzal, az egészet pedig szélesen magas kőfal vette körül. Ez az örmény templom és zárda is a múltból mesélt, amikor még a város lakóinak egyharmadát örmények alkották. Azok a terjedelmes kertek, zömök épületek, emeletes lakóházak a város északkeleti negyedében kérdés nélkül is elárulták, hol laktak az örmények...

A Tekir folyóvölgy Gökszun és Maras között

...Ott, a Tekir folyó vidékén csodálatos világ van eltemetve. Rejtelmes világ szendereg, amely soha többé fel nem támad.

A völgyekben, a vizek partjain, a hágókon lépten nyomon ösvényeknek kusza, szertefoszlott nyomai tűnnek fel. Heilyenként a sziklaoldalakra utak vannak vágva és pataknak, folyónak partján, ahol a part megszűkül, egykoron nagy gonddal támfalak épültek fel, hogy a víz árja az utat el ne mossa. Ott pedig, ahol a folyó szélesen kanyarog, néhol cölöpök közé készült vesszőfonás maradványait fedezheti fel a vándor, aki erre kóborol.

Ha felmásznál a Gözteszesi negyedfélezer méter magas csúcsára és letékintnél, közel s távolban nem látnál élőlényt, emberi településnek nyomait.

Tauruszun (Talas) egykori örmény házak romjai
Fotó: Szabó László

Hogyne lepne meg tehát, ha idelelné a völgyben, ezek között a magányos, lakatlan, vad hegyek között emberi kéz munkájának nyomaira bukkansz. Hogyne lepne meg, ha az Alikajaszi mögött a Tekir vize fölött egy hidat találsz. Egy primitív kőhidat, amely inog lépteid alatt, de amelyet évtizedekkel ezelőtt – van annak talán száz esztendeje is – emberkezek építettek a folyó közepébe zuhant hatalmas szikladarab fölött a két part közé. Hogyne csodálkoznál, ha Tekir alsó folyásánál, ahol a partokon eltérbélyesedett fák és bokrok dzsungellé nőttek, a sűrű bokrokon átvergődve, egyszerre csak egy függőhidat látsz magad előtt, fából, ősrégi gerendákból, korhadozó deszkákból megépítve. Minek ez a híd? Ki járna rajta keresztül? Hiszen a csaknem áthatolhatatlan dzsungelen át út vagy ösvény sem vezet hozzá.

A hegyoldalak alsó szegélyén, a völgyek peremén beomlott, szétmállott árkok vonala húzódik végig. Alattuk a földek a partokig mindenütt szűrős bogáncssal,

haszontalan gazzal vannak ellepve, ahol pedig tavasszal zöld pázsit terjeng, az első nyári forró napok után szalmasárgára aszík minden fűszál.

Valamikor öntözőcsatornák lehettek ezek az árkok. Az anatóliai forró nyári napokon vizet: életet vittek a földekre és életet teremtettek a völgyek alján.

Valamikor emberek éltek itt ezekben a völgyekben. Ők építették szorgos kezekkel az ösvényeket, utakat, hidakat, öntözőcsatornákat, ők művelték meg a parlagon heverő földeket. Valamikor ... Ma itt fenn, a Taurusznak e vadregényes, festői völgyében kihalt minden, elköltözött innen az élet ... Egy néma, kihalt birodalom ez az egész terület.

A térkép tele van itt különös nevekkal: Gyaurpunár (Hitetlenforrás), Gyaurtepeszi (Hitetlenhegy), Ermenidere (Örménypatak) ... Már csak ezek a nevek emlékeztetnek arra, hogy e magas hegyek közé meghúzódva valamikor, nem is olyan régen kik éltek.

Kerestem a falvakat. Mert egész seereg faluról fecseg a térkép. Árhidzsa, K a r a p u n á r, Szoszu, Csájilán, Firmiz, Karadut, Düün, Taslár, Sádálák, Göredin, Karakütük és így tovább. Na és egy kisebb város: Zejtin. A híres Zejtin, amely odafenn a hegyoldalon ennek

az egész kis világnak központja volt. Messze földön híres szellemi centruma a déli örmény településeknek.

A városka az örmény mészárlások óta a föld színével egyenlő. A legtöbb falunak pedig ma már nyoma sincs. A házak eltűntek, mintha csak egy óriásseprű takarította volna le a föld színéről. Eltűntek a kertek ... azaz, hogy még ezeknek nyoma maradt meg egyedül. Egy-egy öreg gyümölcsfa, mit a romlás hevében a balták elkerültek, elvadulva, bemohosodva, folyondárral benőve, tovább is híven hozza a termést. Már nincs kinek, de talán csupán azért teszi, hogy az elpusztított falvak helyét valamikor még meg lehessen állapítani...

...Egy mellékvölgy torkolatánál kissé kiszélesült a völgy. A hegyoldalban fekete üreg tátongott, előtte nagy halomban fekete kődarabok hevertek. Egy be-

Fehértájt Tibor magyar mérnök az 1930-as években a török kormány megbízásából részt vett a Kayseri és Maras között építendő út vonalának kijelölésében. Részletes és olvasmányos beszámolót közöl Közép-Anatólia, pontosabban Kappadókia, a Taurusz-hegység és Észak-Kilikia akkori viszonyairól. Olyan helyekre is eljutott, ahol az Örmény Genocídium előtt jelentős számú örmény lakosság élt. Döbbenetes leírást olvashatunk az egykor virágzó örmény városok, falvak harmincas évekbeli állapotáról, a kihalt utcákról, a kifosztott, romba döntött házakról, templomokról, a betelepült török lakosságról. Ez a könyv nemcsak útleírás, de fontos kordokumentum is, amely magyar szemmel független ismeretlenként számol be a látottakról egy olyan térségben, ahol kormányengedély nélkül akkoriban nemigen utazhattak külföldiek.

Sz. L.

omlott tárna nyílása ásított rám. Felemeltem egy követ: acélosan csillogó szendereg volt, a legjobb fajta feketeszén. Röviddel ezután, a következő mellékvölgy torkolatánál már mesziről szemembe ötlött egy különös romhalmas. A földet mindenütt szénsalak borította, a hegyoldalban pedig garmadával állott a salakgúla. Alattuk fantasztikus kőfalak rogyadoztak a földre. Amott meg a

mellékvölgy oldalában kivájt sziklaoldalak szikráztak a napon. Alig akartam hinni szememnek: egy vasbányát találtam ott elárvultan, összeomolva, gazzal benőve.

A Karagöz partján valamikor egy kis vasház állott ott. A szomszédos szénbányának termékét a leleményes örmények felhasználták a vasérc kiolvasztásához.

Egy negyedóra múlva a völgy hirtelen kiöblösödött, majd merészet gondolva, élesen balra kanyarodott. Megállottunk. Szemközt velünk, erdőborította, meredek hegyoldalak – mint egy óriási épületnek két sarokfala – meredtek az égnek. Lábuknál, fejünk felett 50-60 méternyire, széles karéjban jókora terasz húzódott el. Valami feketés épületmaradvány, mint egy óriási mutatóújj, bámult ránk a terasz széléről. Keskeny ösvény vezetett oda fel. Egy falu romjaira bukkantunk ott. Firniz állott itt valamikor.

Csodálatos, festői helyet kerestek ki maguknak a falu lakói. Hátuk mögött a magas, meredek, zöld hegyoldalak, alattuk egy szűk, kiöblösödő völgykanyarulat, szemközt pedig sötét lomberdőkkel fedett hegyhátak, melyeknek lankás oldalain nagy tisztásokat fürdetett meg aranyugaraival a nap. Festői hely, idillikus fekvés.

A fennsík háttérben a hegy lábánál bővizű, jéghideg forrás buggyant elő. Valamikor égetett agyagcsöveken a föld alatt folyt a jéghideg forrásvíz a lakóházakba. Az örmények vízvezetékét készítették maguknak. A rombolás ezt sem kímélte. A természetből megépített forrásfoglalat kövei szanaszét hevertek, az agyagcsövek darabjai itt is, ott is a föld felszínére kerültek, a víz a romok közt száz helyen tört magának utat a völgybe le.

Tauluszun (Talas) egykori örmény temploma jelenleg mecset

Fotó: Szabó László

Vagy száz lakóház állott valamikor itt a fennsíkon. Egy méternél magasabb facsonk sem maradt belőlük, azokat is mind benőtte a dudva, a gaz. Egyedül egy fekete épületcsomó emelkedett magasan a terasz szélén. Keskeny oromfal, masszív, faragott kövekből emelve, a felső oromrészben egy keskeny, keresztalakú ablaknyílásban az ablakszárnyak üszkös roncsai között egy pár fecske vert magának fészket. A felgyújtott templomból ennyi maradt meg.

Odalenn a völgynek egész kiöblösödését apró teraszok alkották. Csupa virágoskert, gyümölcsös volt valamikor. Köröskörül az övig érő gyom közül mindenütt feldugta fejét egy csomó színes virág, a gyümölcsfákon pedig a virágok készültek átalakulni gyümölcsé. Diófák terebélyesedtek, húsoslevelű fügefák,

gránátalma, szentjánoskenyér, naspolya és különös alakú gyümölcsöt termő fák, melyeket még sehol sem láttam és nem hallottam. A kertek mögött a patakon egy malomnak tömzsi, alacsony épülete igyekezett a földön elterülni.

Közeledtünkre egy keszeg kis kakas és egy viharvert, öreg tyúk rebtent el a labodadsungelbe. És nini, ott az egyik kert közepén három rozszant, náddal fedett vályogkaliba körül mintha élet volna!

Egyiknek ajtaja előtt a piszokban három félmeztelen, maszatos gyerek hempergett. Réveteg, tágrameredt szemekkel bámultak ránk, talán még soha idegen embereket se láttak. Egy nagyszakállú fehér kecske a kert sarkában mekegni

kezdett. Erre egyik ajtónyílásból egy kíváncsi, megrémült, bozontos női fej bukkant ki és nemsokára valahonnan a kalyiba mögül toprongyos férfialak került elő. Mekkora szegénység, milyen földhözragadt nyomor rítt le erről a háztájrról, ezekről az emberekről!

Amíg a patakparton egyik kertben elkészültek a sátrak, egy vén diófa alatt kidiskuráltam magam Hüszzeinnel. Mert így hívták a kalyiba lakóját. Mohádzsir volt, olyan áttelepített mohamedán, akit a török-görög szerződés értelmében a két állam kicserélt. Ő „hazajött” Macedóniából, ahol született s ahol eddig élt, helyette pedig a török kormány elküldött Görögországba egy görögöt.

Két másik mohádzsir családdal eljött ide, mert Marason a bej nagyon hívta őket. Azt mondta, van itt minden a világon, annyi a föld, amennyit csak akarnak. Hát hiszen az van is, víz is van, fa is bőven. A vetőmagot minden tavasszal a bej adja, de hát alig terem valami kevés kukorica meg árpa, mert a nagy forróságban minden kisül. Ősszel pedig a vetőmagot, meg a termésnek a felét még oda kell adni a bejnek.

Három éve három család jött ide, de a másik kettő már az első év végén megszökött. Ő itt maradt egyedül. Hová menjen? De bizony már ő sem igen bírja tovább. Nincs egyebe, mint ez az öreg kecske, az is alig ad tejet, meg egy kakas és a tyúk. Ha minden évben ez a kevés gyümölcs nem teremne itt, bizony éhen halnának . . .

– Kár volt, efendim, ide átjönnöm – fejezte be végül Hüszzein. – Jól megvoltam én odaát. A dohánykertészetnél mindig megvolt a kenyérem. Nem volt ott semmi baj . . . Dehát, ha Álláh úgy akarta . . .

Élvezettel egy utolsót szívott a Jeni-

Tauluszun (Talas) egykori örmény temploma jelenleg mecset

Fotó: Szabó László

Maras (Kahramanmaras) lát képe a 30-as években az örmény templommal

Fotó: Fehértájt Tibor

dzséből, amit beszélgetésünk kezdetén markába nyomtam és egykedvűen, szótlanul bámult bele a levegőbe ...

A következő napokban aztán többször is elénk tárult a firmizi szomorú kép. A föld színével egyenlővé tett falvak, melyeknek helyén egy-két rozszant agyagkalyiba állott. A megdöbbenő ellentét a romokból, a pusztulásból is hangosan kiáltó múlt és a sívár jelen között. Az áldást, a termést kínáló földek, melyeken a dudva, a burlján vette át az uralmat és amelyek között itt-ott apró foltokat vert fel a kapa. A kalyibákból megszöködtek a mohádzsirok, akik meg ott maradtak, annak hogyan is jutna eszébe, hogy rendbehozza a beomlott öntözőárkokat, vizet vezessen a forróságtól kiszülő gabonátáblákra és nyolcszoros, tízszeres, vagy talán húszszoros hasznot lásson a dús termőerejű földből, melyet még trágyázni sem kell.

A Tekir folyónak egyik kanyarulatánál meglepetés várt. Egy tölgyerdőből

ereszkedtünk le a folyó partján vidáman zöldelő rétre, mikor hátunk mögül hirtelen éles zúgás-búgás ütötte meg füllünket. Hátrafordultunk, furcsa látvány tárult elénk. Két kőépület állott a patak partján, egyiknek hiányzott a teteje, az épületek fölött pedig egy különös, magas deszkatákolmány ágaskodott. Vége a domboldal mögé bújott el, eleje pedig ferdén lecsapva, a fedél nélkül álló épülethez vezetett. Olyan volt az egész, mint egy deszkából és gerendából készült hatalmas, őskori szálábú, amely most bújuk elő a domb mögött, fejét előre veti és csápjaival a házroncsot szaglássza.

Hiszár volt, így nevezik a környék ismerői ezt a vízi fűrészmalmot. Oda-benn egy öreg, sánta török dolgozott a legényével. A deszkatákolmányon át a folyóból odavezetett víznek ereje vígan hajtotta a fűrészpengéket, melyek a fenyőfarönköket úgy szelték fel vékony deszkaszeletekre, mint a kés a répát. Milyen leleményes ember volt, aki pri-

mitív szerszámokkal, egyszerű módon összeeszkábálta ezt az egész malmot!

Hát persze, ez is örmény volt. Ott van a sírja, egy gyepel benőtt, horpadt földhalom, az ösvény mentén, a malomtól húsz lépésre. Nem cipelték messzire, amikor agyonverték, hadd hallja odalenn, hogy azért csak tovább is zúg a malom!

Az öreg, sánta török, aki beült új gazdának, már nem vett annyi fáradságot, hogy rendbehozza, befedje a szétdúlt malomépületet is. Jó az így is. Ha esik az eső, vagy hull a hó, legfeljebb nem dolgozik. A környéken messze hétszámra úgy sincs senki, akinek deszkára volna szüksége. Amennyit pedig a számár- és öszvérháton nagy kínnal-bajjal levisznek Marasba, átcipelnek Gökszunba, meggyártja akkor is, mikor szép az idő. Napokon át kóboroltunk ebben a végeláthatatlan birodalomban. Napról-napra, óráról-órára változott a táj. Kiszélesedő, terjedelmes völgyek után vadregényes

dzsungelök következtek, ahol lóval, málhásállattal igazán művészet átvergődni. Idillikus, selyempázsitos rétek után árnyas, madárdallal teli lomberdők jöttek, ahová a ragyogó nap sugar be sem tud férkőzni. Kies, fenyőfákkal beszórt fennsíkról ereszkedtünk le, hogy csupasz, meredek, megmászhatatlan sziklaóriások csoportozatának festői panorámájára földbe gyökereznek lábunk. Szanatóriumok, szállodák, üdülőhelyek Svájcban is alig találhatnának maguknak idillikusabb, gyönyörűbb helyeket. Egy hatalmas, elárvult, kihalt birodalomban jártunk. És ennek a birodalomnak Hámdi bej volt az ura. Mikor a török állam a kiirtott örmény területeket évekkel ezelőtt árverésen eladta, ezt az egész kis világot, ezt az óriási területet a Tekir mentén egy marasi ügyvéd, Hámdi bej vette meg összesen 1000 líráért.

Négyezer pengő tizenhat falu határáért!... Vége

Maras (Kahramanmaras) mai lát képe

Fotó: Szabó László

A Marosvásárhelyi Örmény-Magyar Kulturális Egyesület ESEMÉNYNAPTÁRA 2009

**Hegyek között vezető út:
Íme sorsunk és keresztünk.
Négy szárny, négy fény és négy kerub:
Régi hívást vágyik lelkünk”**
(Hovik Hovejan: Vándorok dala)

Január 7., szerda, 18.00, Farsangi bál (Blue Pearl Vendéglő)

Január 25., vasárnap, 12.00, Unitárius tanácsterem

Fényképkiallítás: Örményországi szent helyek (Dr. Issekuts Sarolta anyaga)

Február 4., szerda, 18.00, Deus Providebit Ház

Dr. Puskás Attila: *Mi lesz veled, erzsébetvárosi örmény örökség?*
(vetítéssel egybekötött előadás)

Március 4., szerda, 18.00, Deus Providebit Ház

Dr. Nagy Attila: *Az örmény irodalom (előadás)*

Április 1., szerda, 18.00, Deus Providebit Ház

Kopacz Imola: *Örmény ízek, húsvéti hagyományok (gasztronómia és kostoló)*

Április 25., szombat, 17.00, Minorita templom

Emlékezés az örmény népiértékekre szentmise keretében,
Ft. Szakács Endre örm. kat. vikárius

Május 6., szerda, 18.00, Deus Providebit Ház

Dr. Nagy Attila: *„A halál völgyén mentem át (könyvbemutató)*

Június 3., szerda, 18.00, Deus Providebit Ház

A genocídium amerikai túlélői: találkozás Leon Ferencsel

(Június 27., szombat, 11.00, Szamosújvári Világosító Szent Gergely búcsú)

Július 1., szerda, 18.00, Szent Miklós Plébánia

Kegyrtárgyak és örmény emlékek a Keresztelő Szent János plébánián
(múzeumlátogatás, vezető: Barabás Kis Anna)

Július (tisztázatlan dátum): Körutazás-nyaralás: Örmény emlékek után Európában:

Budapest – Bécs – Velence – Róma (idegenvezető Dr. Puskás Attila)

(Augusztus 15., szerda, 12.00, Erzsébetvárosi Örmény Búcsú)

(Augusztus 29., szombat, 12.00, Szépvízi örmény találkozó)

Szeptember 2., szerda, 18.00, Deus Providebit Ház

Dr. Tamási Zsolt: *Örmények a milleniumi Egyházmegyében*
(előadás a Gyulafehérvári Főegyházmegye 1000 éves alapításának emlékére)

(Szeptember 6., vasárnap, 10.00, Gyergyószentmiklósi Kisasszony-napi búcsú)

Október 7., szerda, 16.00, ÖRMÉNY NAP MAROSVÁSÁRHELYEN

(a program még bővül)

Kiállítás Duha László falfaragó munkáiból (Unitárius Tanácsterem)

Dr. Puskás Attila: *Emlékezés az aradi vértanúkra:*
Czetz Jánossal Háromszéktől Amerikáig (előadás, Deus Providebit Ház)

Jakobovits Miklós festőművész: *Az erdélyi örmény egyházi képek restaurálása*
(vetítéssel egybekötött előadás, Deus Providebit Ház)

Október 24., szombat, 17.00, Minorita templom

Halottak-napi szentmise, Ft. Szakács Endre örm. kat. vikárius

November 4., szerda, 18.00, Deus Providebit Ház

A tudomány és teológia találkozása: *Teremtés és evolúció*

– Bolyai F. Liceum katolikus osztályok tanulóinak vetítéssel egybekötött előadása

December 2., szerda, 18.00, Deus Providebit Ház

Mikulásvárás: *még titok, hogy milyen programot hoz*

Találkozinkra mindenkit szeretettel várunk!

Hozza el barátját, ismerősét is!

(Megj.: a zárójelbe tett programokra igény szerint szervezünk utat!)

- ◆ Találkozóinkra emailban-postán küldünk meghívót.
- ◆ Egyesületünkbe újabb tagok jelentkezését a lenti címre várjuk.
- ◆ A kapcsolattartás megkönnyítése végett, ha lehet közöljék email-címüket.
- ◆ Adományokat működésünk zökkenőmentességéért elfogadunk, és erről számlát is adunk.
- ◆ Adója 2%-ával (Romániában) törvényes keretek között támogathatja egyesületi életünket.

Cím: Str. Busuiocului 4/C/48, RO-540535 Tirgu Mures-Marosvásárhely,
ormenyvasarhely@yahoo.com, 0040-742181537, 0040-365-429862

Dr. Puskás Attila, elnök

Gyűjtés

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület adományokat gyűjt a szerbiai Eleméren Kiss Ernő aradi vértanú által építtetett, Szent Ágoston tiszteletére felszentelt római katolikus templom tatarozási munkálataira. E templom szentélye alatti kriptában nyugszik Kiss Ernő. A templom a nagybecskereki római katolikus plébániához tartozik, amely a renoválási munkálatokat irányítja, fogadja az adományokat. A templom külső tatarozása magyarországi támogatásból elkezdődött, azonban annak befejezésére nincs anyagi lehetőség. Összefogással sikerülhet, hogy a magyar szabadságharc leverésének 160. évfordulójára a templom felújítása megvalósuljon.

Adományokat az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület Budapest Bank Rt.-nél vezetett 10100792-72594972-00000007 számú számlájára lehet átutalni. Kérjük a megjegyzés rovatban feltüntetni: „Eleméri templom tatarozására”.

* * *

A Budapesti Örmény Katolikus Plébánia múzeuma felújításának befejezéséhez adományokat várunk a Plébánia múzeumi felújítási célra nyitott 11707024-20465157 bankszámla számra. Kérjük a megjegyzés rovatban feltüntetni:

„Örmény katolikus múzeum felújítására”.

A gyergyótölgyesi templom építéséről

Az Erdélyi Örmény Gyökerek decemberi számában olvasom: „Szintén Kiss Sándor építette később a gyergyótölgyesi templomot is, amelyhez Török Antal gyergyótölgyesi örmény fakereskedő és fia igen nagy összeggel járult hozzá”. A cikket Dr. Száva Tibor jegyzi, aki Bécsben él, s nekem Csíkszeredában tanítványom volt, s akivel később – már rokoni kötődés alapján is – kapcsolatban maradtunk.

A gyergyótölgyesi templom építéséről édesapám (Puskás Lajos) részletes feljegyzést hagyott hátra, annál is inkább, mert ifj. Korpos Ádámnak, anyai nagypapjának a veje volt id. Török Antal.

Azaz, id. Török Antal Irma nevű nagynénjének első férje volt (ennek halála után a második férje Dr. Sándor László, Budapest rendőrőfkapitánya volt az első világháború éveiben). A Korposok, a Törökök, majd a Puskás ősök ágán a Keresztesek valamennyien örmény származásúak.

A gyergyótölgyesi római katolikus templom építésének a költségeit id. és ifj. Török Antal, valamint az id. Török Antal veje Waitsuk József állták egyenlő arányban. Az 1899. augusztus 29-én tartott egyháztanácsi ülés jegyzőkönyve szerint: „Id. Török Antal bejelenti, hogy a költségeket (24.000 Ft = 48.000

FELHÍVÁS!

Az elmúlt évben búcsúztunk el Lengyel Ákosné Faragó Máriától, mindannyiunk kedves Marika nényjétől.

Ezzel elment Szamosújvár utolsó nagyszasszonya, utolsó igazi polgárasszonya, aki nemcsak élt ebben a városban, hanem állandóan alakította, értékkel töltötte meg szellemi és anyagi tereit. Azon kívül, hogy alapította, támogatta és fenntartotta a Téka Alapítványt, sokkal fontosabb dolgokat is adott:

– megtanított felelősen élni...
– jelentette az állandó kihívást arra, hogy ne csak magunkra figyeljünk, hanem vegyük észre azt, hogy a világ átalakítható, és tele van segítségre szoruló emberekkel.

Kezdetől fogva támogatta a mezőségi szórványkollégium fenntartását. Ezért a családdal való konzultálás után, létrehoztuk a

**„LENGYEL MÁRIA
ÖSZTÖNDÍJALAPOT”.**

Aki Marika néni munkájának folytatásában részt szeretne venni, utalja pénzbeni adományát a következő számlaszámokra:

Intézmény neve (Románia)
FUNDATIA TÉKA
405300 GHERLA, Mihai Viteazul 39, Jud. Cluj

Bank adatai: BANCA ROMANA PENTRU DEZVOLTARE

405300 GHERLA, STR. CLUJULUI 7/A

SZÁMLASZÁM:

HUF: RO45BRDE130SV39908781300

RON: RO90BRDE130SV07017121300

EURO: RO13BRDE130SV06399801300

SWIFT KOD: BRDEROBU

MEGJEGYZÉS: „Lengyel Mária Ösztöndíj”

Ebben a tanévben az első ösztöndíj-sunk: Szabó Lóránd – VII. osztály.

Örmény ornamentális motívum

korona) ifj. Török Antal és Waitsuk József egyenlő arányban viselik. A lakosoktól csak annyit kívánnak, hogy az általuk megvásárolt építészeti anyagok (...) behordását vállalják, a fát vágják le. Ezenkívül mindent ők vállalnak: a templomot kifestetik, festett padokkal ellátják, három oltárral, szószékekkel, csillárokkal, harangokkal és a templom előtt kovácsolt vasból rácsozott kerítést állítanak. Ennek fejében: a főbejárat felett márványlapon a nevük megörökíttessék, kriptát építhessenek. A földművelésügyi

Az írásban előforduló személyek leszármazási kapcsolata:

Id. Korpos Ádám (neje Kovács Anna)

gyermekük:

1. Dénes,	2. András,	3. ifj. K. Ádám (neje Kassay Zsuzsanna)
		gyermekük:
3/1. Rezső,	3/2. Irma,	3/3. Aranka
	I. férje:	férje:
(I. nejétől?) – id. Török Antal	gyermekük:	Puskás Jenő
gyermek:	gyermekük:	gyermekük:
Ifj. Török Antal	1. Zoltán, 2. Stefi	1. Jenő, 2. Lajos, 3. Aranka, 4. Iza
	II. férje:	(Lajos neje:
	Dr. Sándor László	Májercsik Margit)
		gyermekük:
		1. P. Attila, 2. Csaba,
		3. Ildikó, 4. Árpád

Közli: Puskás Attila
Sepsiszentgyörgy

Erdélyi magyar breviárium

Kolozsváron ezzel a címmel jelent meg *Dr. Czirják Árpád* három kötetes munkája. Az első kötet 1998-ban, a harmadik tíz évre rá, 2008 végén.

Ebből a kötetből szeretnék az elkövetkező hónapokban részleteket közölni, és pedig főleg azokat a részleteket, amelyekben Erdélyi örménymagyarokról esik szó.

Mindenekelőtt a szerzőt mutatom be: Gyergyócsomafalván született 1943 január 7-én. Elemi iskoláit szülőfalujában végezte, ahonnan a gyulafehérvári római katolikus középiskolába került.

Középfokú tanulmányai befejeztével a Gyulafehérvári Hittudományi Főiskola hallgatója lett. A teológiai évek után Türben, Balázsfalván, Kézdivásárhelyt volt gyakorló lelkipásztor. 1984-ben

a kolozsvári Szent-Mihály-templom plébánosa, 1985-ben a gyulafehérvári Székeskáptalan kanonokja, 1989-ben Kolozs-Dobokai főesperes, 1994-ben a Gyulafehérvári Főegyházmegye érsekhelynöke. 2007-ben nyugdíjba vonult. 1989 után jelennek meg publikációi.

A szerző így mutatja be könyvét: „Kedves Olvasó! A breviárium – mint bizonyára tudja – imakönyvet jelent, amelyből az egyházi ember nap mint nap elimádkozza a kijelölt részt. Ez a könyv azonban nem imádságokat, hanem egészen más jellegű írásokat

tartalmaz. A breviáriumhoz legfeljebb annyi a köze, hogy a közölt írások is naphoz kötöttek, akárcsak az imádságok.

Az imádkozó ember az istenszeretetre, e könyv olvasója pedig – a szerző reménye szerint – Erdély szeretetére kap indítást. (...)

„Drága hazám, te nagyok termőföldje” – kiált fel az egyházi ének szerzője. A felkiáltás a kétségbeesett vagy a nagy örömet megélt ember spontán megnyilvánulása.

„Az a civilizáció, amelyik elhidegül a tudományától és művészetétől, vagyis a kultúrájától, pusztulásra van ítélve. Az életét adja föl, elsorvad, elpusztul atombombák nélkül is.”

**Bay Zoltán
feltaláló, atomfizikus,
radarcsillagász**

Ez a könyv is felkiáltás a szó mindkét értelmében. Örömkialtás, mert Erdély a történelem folyamán jeles embereket adott a magyar hazának és a nagyvilágnak, de egyben segélykiáltás is, mert meg kell maradnunk ezen a földön, amelyből nagyjaink és mind-

annyian vétettünk, örökségül kaptunk (...).

Mi erdélyi magyarok megfogyatkozunk és mostohák lettünk talán nemcsak a nagyvilág, hanem még a szentistváni birodalom csonkjában élő testvéreink számára is, így hát nem adatik nekünk más lehetőség mint a halottakhoz fordulni, megidézni a nagyok szellemét, akik porba tértek ugyan, de egykor Erdély porából vették.” (...)

Az első részt, amelyet *Bálintné Kovács Júlia* „szerkesztésében” olvashatnak, kérem fogadják szeretettel.

Czirják Árpád

Történelemmel foglalkozni nem csupán annyi, mint kutatni, mi történt, hanem kérdezni is: mi történhetett volna?

Hogy mi történt Erdélyben és Erdéllyel, azt mindannyian jól tudjuk, de hogy mi történhetett volna, az már kevésbé érdekel. Mint megalapozatlan feltételezést az ábrándok világába utaljuk, pedig nincs igazunk. Még a légnemű jelzővel vajmi kevésbé illehető skolasztikus filozófia is beszél az úgynevezett fél-jövő szabad cselekedetekről, szaknyelven futuribiliákról, amely kifejezésen olyan eseményt ért, amely sohasem következett be, de biztosan bekövetkezik, ha bizonyos feltételek létrejöttek volna. E hosszú körmondat csupa meg nem valósult feltételekből áll, de azok mégsem zárják ki annak lehetőségét, hogy ami meghíusult a múltban, létrejöhessen a jövőben.

A hatalom felhőiben magukat kisistennek tudó politikusok szemünk láttára lemondtak ugyan Erdélyről, de ez még nem sokat változtat a valóságban, a mérvadó az, hogy a magasságos nagy Isten milyen sorsot szánt ennek a hol ide, hol oda dobott országrésznek. Minél nagyobb igazságtalanság ér bennünket, annál jobban kell szeretnünk a történelmet. Az a szülő és nevelő, aki a gyermeknek hitet és múltismeretet nem nyújt, semmi maradandót nem adott. Még a sokat emlegetett műveltség is valójában e két alapra épül. A jövőndő nemzedéket a hit ismerete és a múlt szeretete képesíti arra, hogy igent mondjon a jövőnek.

Napjainkban a történelem kezdi visszanyerni népszerűségét. A közelmúlt bizonyítja, hogy az elvont, szűk, tudományos közönség érdeklődését lekötő történe-

lemtudomány megpróbál leszállni az élet valóságába, a szürke hétköznapi világába. Egyre többen keresik a jó történelemkönyveket. Tudósaink Erdély történetét nemrég három kötetben megírták a sokat tudók számára, jó lenne viszont azt a nem tudósok számára is „lefordítani”.

Ortega y Gasset egyik könyvében a tömegek lázadásáról beszél, noha helyesebb lenne a tömegek lázításáról értekezni, hisz Sztálintól Hitlerig, Mussolinitól Frankóig, Fidel Castrótól Gandhiig az egymástól eltérő politikai és ideológiai mozgalmak elsősorban a népre, a tömegekre alapoztak. Tervük sok esetben megvalósult, mert a tömegeket félre tudták vezetni.

A történelem tárja fel előttünk azt is, hogy Erdély a változások, nem ritkán a váratlan meglepetések földje, ahol néha sok minden a visszajára fordult: az egykori nagyok kicsinnyé, a semminek látszók nagygyá lettek.

Az egykori több nemzet színes világa is egy-egy népelem kipusztulásával lassan elszíntelenedik.

Az örmények aránylag későn, alig több mint három évszázaddal ezelőtt tűntek fel Erdély népei között és az itteni történelem súlypontját, ha nem is befolyásolják, de színességét mindenképpen gazdagítják. Erdély néprajzában, gazdasági, társadalmi és kulturális életében letelepedésük óta jelentős szerepet játszottak. Az 1905-ben megalapított szamosújvári Örmény Múzeum gyűjteménye hitelesen tükrözi kultúrájuk moldvai és erdélyi emlékeit.

Az örmények a művelődés mellett Er-

dély konyhájának jótévedői is voltak, eredeti hazájukból hozott sajátos ételeikkel. A többet ésszel, mint erővel szellemében fellendítették a kereskedelmet is. Felismerték a lehetőséget és letelepedésük után kirajzottak a környék településeire. A XVIII. század végétől kezdve Gyergyószentmiklósról, hogy csak egy példát említsünk – számos örmény család áttelepült a környező községekbe, köztük Alfaluba, Ditróba, Szárhegyre, Remetére, Maroshévízre, Tölgyesre, de megvetették a lábukat Szépvízen, Erzsébetvárosban és mindenhol jól menő üzleteket nyitottak. Manapság, a privatizáció időszakában jól hangzik, ha valaki vállalkozóként mutatkozik be, még többet mond, ha az üzletember az ismerkedés meghitt légkörében ilyen vallomást tesz: „Egy kis örmény vér is csörgedez ereimben.” Az üzletfél máris sejti, diplomával bármikor könnyen meg lehet bukni, de örmény üzleti érzékkel aligha. Merza Gyula szakíró 1861. február 25-én született Kolozsvárott. Örmény származása indíttatására armenológussá képezte

magát és több tanulmányban foglalkozik e témakörbe vágó kérdéssel. Kolozsvári, majd a bécsi egyetemen folytatott orvosi tanulmányait abbahagyva gazdálkodni kezdett és a turisztika kérdéseit tanulmányozta. Kolozsváron az Erdélyi Kárpát Egyesület szervezője, majd 1894-től főpénztárosa. Az egyesület, akkori nevén Erdély részi Kárpát-Egyesület 1891-ben alakult e tájegység természeti jellegzetességeinek felkutatására és térképek, ismertetések, kalauzok révén történő népszerűsítésére. Egy ideig az EKE Táj- és Néprajzi Múzeumának igazgatója, majd 1903-tól 1908-ig az egyesület lapjának, az Erdélynek a szerkesztője. Főbb művei: *A hazai örmények etnográfiai tanulmányok okairól és azok orvoslásáról* (Szamosújvár 1895); *Az örmény kereszt* (Szamosújvár 1902); *Az örmény népköltésről* (Szamosújvár 1907); *A magyar turistaság keletkezése Erdélyben* (fejezet A magyar sport ezer éve című munkában, Bp. 1930). 1943. december 15-én hunyt el Kolozsvárott.

A KÖNYV

Európai Biblia-kiállítás az Európai Parlamentben, 2008. december 9–12.

2008-at szerte a Kárpát-medencében a *Biblia Évének nyilvánították* a magyar keresztény egyházak. Egyházam, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület a magyar-román határon átnyúló partiumi régióban fekszik, azon a területen, amely méltán nevezhető „a Biblia földjének”, hiszen a Biblia első teljes magyar nyelvű változatát – amely azóta is megmaradt alapszövegnek – itt fordították és nyomtatták ki 1590-ben. Ráadásul másik három, művelődési és vallástörténeti szempontból kiemelkedő jelentőségű korai Biblia-kiadásunk is a

Partium vidékéhez kötődik szerzőiknek szülőhelye, vagy megjelentetésük helyszíne miatt – az 1541-es, az 1661-es és az 1685-ös esztendőik sorrendjében. Az Európai Parlamentben sorra kerülő Biblia-kiállítás arra is egyedülálló lehetőséget kínál, hogy magyar egyházi örökségünk mellett más európai nemzetek legkiválóbb Biblia-fordításait is bemutathassuk. E közös kiállítás az európai vallások és kultúrák közötti párbeszéd és az európai egység fontosságára kívánja felhívni a figyelmet. Az Európai Parlamentbe való megválasz-

tásom nyomán az ateista-kommunista diktatúrától érkező kelet-közép-európai viszonyok, másfelől pedig a kontinens nyugati országaiban tapasztalható szekuláris értékvesztés körülményei készítettek arra, hogy Isten szolgájaként – a Romániai Református Egyház egyik püspökeként – a *Keresztény Európát!* elnevezésű programot kezdeményezzem, melynek célja a keresztény hit és értékrend hangsúlyos megjelenítése az új, egységesülő Európában. Az *Európai Biblia-kiállítás* ennek a programnak kíván része

lenni, annak bátorító tudatában, hogy létrejöttét egyaránt kedvezően fogadták az európai testvéregyházak, valamint az Európai Közös Püspökkari Konferenciája és az Európai Egyházak Konferenciájának Egyház és Társadalom Bizottsága is. További ösztönzést jelentett, hogy kiállításunk fővédnökségét *Sólyom László*, a Magyar Köztársaság államfője, a lelki védnökséget pedig *I. Batolomaiosz* konstantinápolyi ortodox pátriárka vállalta, valamint az, hogy *Hans-Gert Pöttering*, az Európai Parlament elnöke elfogadta felkérésünket a kiállítás megnyitására. Az Európai Biblia-kiállítás eredeti és hasonmás kiadású Bibliák gyűjteménye

Misztótfalusi Kis Miklós-féle, 1685-ös Aranyos Biblia (fakszimile)

Misztótfalusi Kis Miklós (1650–1702), aki az Európa-szerte kedvelt Janson-antika betűtípus alkotója, és aki héber, görög és örmény betűket is metszett, betűmetszéssel szerzett vagyonára támaszkodva elhatározta, hogy önállóan adja ki a Bibliát. Két magyar diák segítségével kijavította az 1645-ös Janson-féle kiadás sajtóhibáit, elhagyta a lapszéli magyarázó jegyzeteket, a tartalmi összefoglalókat és az apokrif könyveket, hogy minél praktikusabb és jobban forgatható könyv szülessen. Az Aranyos Bibliához önálló címlappal csatolta hozzá Szenci Molnár Albert zoltárfordításait, és így együtt, 3500 példányban jelentette meg a 17. századi Európa egyik legszebb könyvét. A kinyomtatott bibliákat Misztótfalusi még Amszterdamban bekötötte, a lapok széleit pedig bearanyoztatta. Innen származik az Aranyos Biblia elnevezés.

pedig a vizuális kultúra globális egyoldalúságának korában feltett szándékunk felhívni és ráirányítani a figyelmet a Szentírás nemzetformáló szellemi és nyelvi szerepének az egész európai civilizációra gyakorolt meghatározó hatására. A Keresztény Egyház „születésnapját” jelentő első Pünkösdi csodájának, a nyelveken szólás egységteremtő hatásának a metaforikus üzenetét saját helyzetünkre alkalmazva, az Európai Unió soknyelvűségi eszményének és gyakorlatának kontextusában biztosan állíthatjuk, hogy a Biblia, „A KÖNYV” méltán nevezhető EURÓPA KÖNYVÉNEK.

Tőkés László püspök, EP-képviselő

Bálintné Kovács Júlia rovata

Kapcsolattartás

Kedves Júlia!

Szatmárnémeti, 2007. január 18.

Nem feledkeztem meg ígéretemről, amint ezt mindjárt el is mondom. Előbb azonban megköszönöm a kiadvány két számát. Mindkét számot végig is olvastam, s igen érdekesnek találtam.(...)

Szatmárnémetiben örmény származású (volt) az **Antal** család, **Péter** tanárom, majd kollégám is volt, fia él, nőtlen, inkább csak a nők érdekeltek, a kisebbik fia több mind harminc éve Németországba ment, nem tudok róla. **Antal Elza** tanárnő (gyermektelenül halt meg) unokatestvére volt.

A ma itt élő, és örmény gyökerekkel rendelkezőkről először azt a kettőt említem meg, akiket személyesen ismerek ugyan, de ilyesmiről (még) nem beszéltünk. Mindketten a katolikus püspökségen dolgoznak az ún. Világiak Apostolkodási Irodájában, **Lepedus István** (azt hiszem apjának legalább két vagy három testvére volt/van?), és **Kujbus Márta**, hajadon, apjáról tudom, hogy a megye régi, legtevékenyebb rádió amatőrjeinek egyike.

Akit személyesen jól ismerek, **Löchli Tünde**, közgazdász. **Apja: Zakariás**, csíkszeredai örmény, édesanyjáról nem tudom, hogy az-e vagy csak székely. Tünde édesapja még sokat tudott az örmény nyelvből, Tünde is sok étel, stb. nevét ismeri. Ő az egyik legelfoglaltabb személyiség itt, ugyanis a Szatmár Megyei Caritas igazgatója, egyedüli nő a romániai karitászok élén. Egyébként kinézésében is őrzi az örmény vonásokat. Karácsony előtt volt egy hétig Örményországban.

A másik, **Nagy Ivánné, Éva** (családnevét majd megtudom), aki nagybányai, ő őrzi édesapja örményekről szóló naplófélféjét, tudott örményül. Hozzájuk akartam elmenni ezt megnézni, ez húzódik olyan régen, ugyanis tőlem igen messze laknak, télen nem kerékpározok, másrészt egészségügyi problémáim miatt sem igen mászkáltam (messzire). A férje nyugdíjas, de vidéken tanít, abban egyeztem meg vele, hogy (ha a körülmények megfelelőek lesznek), csak elmegyek hozzájuk, akkor itt-hon van, s szólt a feleségnek, hogy bányássza elő a dokumentumot.

Szeretettel köszöntelek, *Laci*

Köszönjük az erőt adó jókívánságokat!

Köszöni az EÖGYKE elnöke és a Szerkesztőség azt a számtalan jókívánságot, amelyet kedves egyesületi tagjaink, olvasóink személyesen, levélben, e-mail, vagy telefonon eljuttattak hozzánk. Minden egyes köszönet drága számunkra, mert szeretetük és elismerésük tükröződik vissza az jókívánságokban. Ezekből a visszajelzésekből tudjuk leszűrni, hogy számítanak ránk, munkánkra, eredményeinkre, mellyel erőt adnak a következő év nehézségeinek leküzdéséhez. Szeretetlen és egységben ugyanis sokkal könnyebb túljutni a nehézségeken.

Köszönettel *dr. Issekutz Sarolta* elnök és a Szerkesztőség

Bálintné Kovács Júlia–Moszkovitsné Osztían Aranka

A mezőbándi Osztían Béla családjáról...

(4. rész)

A zalatnai kitérő után, ami nyilvánvalóan nem volt véletlen, hiszen ugyancsak a januári számban emlékezett a Zalatnán 1848-ban történetekre, az unoka, aki egyben nagymamájának, Lukáts Róának állított nagyon szép írásában emléket. Most pedig visszatérünk a szűkebb értelemben vett, Mezőbándhoz is kötődő Osztían családdhoz.

„Előkerült egy fénykép Osztían József és Tolokán Mária legidősebb gyermeke, Édesapám nővére **Osztían Ilona** látható rajta, családjával, és a barátokkal” – írja Aranka. Róluk a Füzetek októberi számában írtunk.

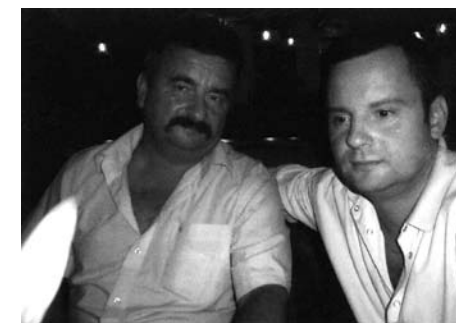

1930-ban készült felvétel. Felső sorban balról jobbra: Simon Erzsébet, Ifj. Pungucz Antal, Tolokán Dezsőné (Dezsőné) Szül. Pungucz Anna, Simon Katalin. Középső sorban: Simon István Csucsáról, Pungucz Antalné Szül. Osztían Ilona, Pungucz Antal, Simon Istvánné. Előttük: Luda Olga a későbbi Agostonné

És most visszatérünk a „dióhéjhoz”, Édesapámhoz, id. Osztían Bélához. Ezt a nevet vitte tovább fia, az én öcsém, **ifj. Osztían Béla**, akinek neve elől korán el

kellett tűnnie az „ifjabb” jelzőnek. Már, mint gyermek is Anyánk támasza volt. Sikeres felvételi vizsgával sem vették fel az egyetemre, származása miatt. Ott-hon Mezőbándon volt tisztviselő.

A munkaszolgálat után Nyárádszederdában kapott állást, ahol meg is nősült, Veres Rozáliát vette feleségül. Később sikerült bekerülniük Marosvásárhelyre. Két fiuk született **Béla és Zoltán**.

Ifj. Osztían Béla és Osztían Zoltán

Újra volt tehát **ifj. Osztían Béla**, aki gépészmérnököt végzett Temesváron, Székelykeresztúrra neveztek ki műszaki igazgatónak. Megnősült, felesége Váló Judit. Egyetlen lányuk van, **Osztían Réka**, aki házassága után is büszkén viseli az Osztían nevet. A nagyszülők, szülők tragikus halála után (szénmonoxid mérgezés) haza költöztek Marosvásárhelyre.

Bélában a „rendszerváltás” után feltámadtak és erőre kaptak az örmény gének, vállalkozó lett belőle. Unokatestvére, Moszkovits János szerint, *ha Bélától azt kéri fesse be az eget, nem azt mondja, hogy azt nem lehet felérni, hanem azt*

kérdi: milyen színűre tetszik kérni? Egy szóval nem ismer lehetetlent.

Réka lánya igazolja a közmondást, hogy az alma nem esik messze a fájától: állatorvosként saját rendelőjét és gyógyszer-tárát vezeti.

Osztían Zoltán megszakította egyetemi tanulmányait, úgy döntött előnyösebb számára, ha bátyja cégében dolgozik. Nős, felesége Nagy Erika informatikus.

A nagypapa sajnos nem érte meg Zoltán fia gyermekeinek születését, a „családi képre” csak a technika segítségével kerülhetett fel. Osztían Pálma sokoldalú tehetséges gyermek, kiváló tanuló. Öccse, Osztían Zoltán Béla még nincs 3 éves, akaratos, mozgékony, szereti a zenét.

Osztían Zoltán, ölében fia, Zoltán Béla, szemüvegben édesapja, Osztían Béla, mellette felesége, Erika és kislányuk, Pálma

Az egész család nagy örömére Zoltánék most várják harmadik gyermeküket!

Folytatjuk

Szomorújelentés

*„Földi életének fénye kialudt.
Örök világosság! Nyissál neki kaput!”*

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy a szeretett férj, jó apa, nagypapa, testvér és rokon

baraczházi CAPDEBO TIBOR (1925-2008)

életének 84. évében, 2008. december 21-én otthonában, csendben elhunyt. Drága halottunkról engesztelő szentmise keretében búcsúztunk el 2009. január 16-án a Rákóczi úti Szent Rókus kápolnában (1085 Bp., Gyulai Pál u. 2.)

Gyászolja felesége Mária-Magdolna, fia Ákos, menyé Viktória, unokája Domokos, testvére Gergely, unokaöccse Zoltán, Kanadában unokahúga Éva-Mária és családja, keresztfia Szabolcs, a Devich és Moldován családok tagjai, keresztfia Ignác, sógornője Nádas Józsefné és családja, felesége rokonsága, valamint barátai, ismerősei.

Hamvait a Balatonalmádi- Vörösberényi temetőben a Capdebo család temetkezési helyén későbbi időpontban helyezük örök nyugalomra.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Capdebo Tibor búcsúztatója

Tibor testvérünk életútja küzdelmes és mozgalmas volt. 1925-ben született Temesváron, anyai oldalon német ősökkel, apai ágon örmény eredetű nemesi család sarjaként, akik Trianon után elvesztették birtokaikat. Nagyon összetartók voltak, őrizve hagyományaikat mégis jó magyarokká váltak. Később nagy részben Magyarországra települtek.

Tiborék előbb Balatonfüredre, majd Almádiba kerültek. Gimnáziumi tanulmányait a vespéremi piaristáknál kezdte, a fehérvári cisztereknél folytatta. Jött a háború, minden abbamaradt: partiórság, bevonulás, hadifogság, szerencsés hazakerülés.

Megindult az ország újjáépítése, előbb Városlődön az állami gazdaság szervezésénél, majd a távvezeték építőknél dolgozott, ahol lehetővé tették, hogy levelező

úton továbbtanulhasson. Közben hősiessé küzdött le az akkor még halálos kórt, mely tüdejét támadta meg. Optimista énjének, hitének és az új gyógyszerek köszönhetően Hegyfaluról gyógyultan távozott.

Megszerezte a mélyépítő, és az Ybl Főiskolán a magasépítő képesítést. Előbb építésvezetőként, majd a későbbiek folyamán műszaki ellenőrként tevékenykedett. Jelentős épületek újultak meg irányításával: a Színművészeti Főiskola, a Fészek Klub, a MOGÜRT székház védett épülete, nagy ipari létesítmények különböző Külker vállalatoknál, üdülők a Balatonnál, és magántervezésben családi házak egész sora. Több mint 40 éves építészeti tevékenységéről számos kitüntetés és oklevél tanúskodik.

A munka mellett a család és a barátság volt legfontosabb számára. Katolikus hívő családban nőtt fel, két öccsével egyetemben. Apja korai halála után ő lett édesanyja és még gyermek öccse legfőbb támasza. Ezért is maradt ő itthon, miközben gyermekkori jóbarátainak nagy része '56 után elhagyta az országot. A '60-as években ismerte meg feleségét, akivel a nehézségek ellenére

otthont teremtettek, fiuk születése céljából, értelmet adott életüknek. 44 éven át voltak a nagy család összekötői. Ajtajuk mindig nyitva állt a világból szétvárt rokonok, jóbarátok számára.

Nyolc évvel ezelőtt a tüdőembóliából való lábadozás alatt kezdett bele életregényének megírásába, kezdve az örmény ősök meneküléseivel, folytatva

a magyarság 20-dik századával, benne saját kalandos történeteivel.

Nagy öröm volt, hogy unokája születését, annak cseperedését megélhette, így a Capdebo névnek lesz továbbvívője. Életeregényének fokozatos gyengülését megbékéléssel fogadta.

A betegek szentségének felvétele után 2008. december 21-én otthonában, szép csendben örökre elaludt. Emlékét szívünkben őrizzük az örök hazában való találkozás reményében.

Fájó szívvel búcsúznak tőle családtagjai, a tágabb rokonság, gyermekkori és későbbi jóbarátai, kollegái, ismerősei, és mindazok, akik tisztelték és szerették.

(2009. január 16.)

Örmény-magyar gyermekrovat

(24. rész.)

Kedves örmény származású gyermekek!

2009-ben is folytatjuk ezeket a szép kis történeteket, amikből ti, de szüleitek és nagyszüleitek is megismerhetik örmény őseink történetét. Ha a minden történet végén található kérdésekre helyesen válaszoltok és elkülditek címünkre, szép ajándékokat nyerhettek. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet, szüleitek és nagyszüleitek biztosan segítenek nektek.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán:
dr. Puskás Attila, str. Busuiocului 4/C/48, 540535 Tirgu Mures, Románia

2008-ban a legtöbb helyes választ Marosvásárhelyről kaptuk, a nyertes neve MOLNÁR ZSÓFIA, aki egy szép könyvet nyert.

LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” GYERMEKROVAT NYERTESE 2009-BEN!

Árscsiágaván (Kr. u. 350–367.)

II. Árscsiág bölcs és diplomatikus király volt. Történt, hogy az örmény nemesek elégedetlenek lettek a királlyal, és ellenségeskedést tápláltak a királyi család, az Árscsiáguniak ellen voltak. Hogy megfékezze ezeket a törekvéseket Árscsiág elhatározta, hogy megalapítja Árscsiáguni városát, ahová tolvajokat, rablókat és rossz erkölcsű embereket, férfiakat és nőket telepít le. A király alattvalói megértették az üzenetet, és elküldték hozzá Szent Nerszeszt, hogy lebeszélje szándékáról. De Árscsiágot nem lehetett eltántorítani tervétől. Összesen százötvenezer törvényen kívüli, bűnös, erkölcstelen életű embert telepített Árscsiáguni városába, abban a reményben, hogy majd a nemesek ellen tudja irányítani őket. A nemesek ekkor megtámadták és elpusztították a várost.

Ebben az időben a Perzsák királya, Szcsiabuh, szerette volna kiterjeszteni hatalmát Örményországra is. Az örmények generálisa ekkor egy hűségés vi-

téz volt, akit Vácsszág Mámikoniánnak hívtak. A perzsa király megértette, hogy nem tudja fegyverrel legyőzni az örményeket, ezért cselhez folyamodott. Szép ígéretekkel meghívta Árscsiágot udvarába. A nemesek, akik belefáradtak a sok háborúzásba kihasználta az alkalmat, és kötelezték a királyt, hogy fogadja el a meghívást és menjen Perzsiába. A ravasz Szcsiabuh elfogatta a királyt és Ánusk várába bebörtönözte. A nemesek azonban nem voltak hajlandók kiváltani királyukat, aki egy idő után, reménytelen helyzetében véget vetett életének.

Hogyan bosszulták meg a nemesek, hogy királyuk egy erkölcstelen várost alapított Örményország területén?

Válasz a decemberi kérdésre: **Miért vetették Khor Virab sötét vermébe Szent Gergelyt?** Mivel nem mutatott be áldozatot a pogány isteneknek.

Molnár Zsófia, Marosvásárhely

1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1% 1%

Közeledik az adóbevallás ideje... A törvény szerint személyi jövedelemadónk (két-szer) egy százalékát erre jogosult, bejegyzett egyházaknak, közintézményeknek, civil szervezeteknek, egyesületeknek ajánlhatjuk.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület jogosult arra, hogy személyi jövedelem-adónk 1 %-át az EÖGYKE-nek ajánlhassuk.

Tizenkét éve működő Egyesületünknek így lehetősége nyílik arra, hogy működése anyagi nehézségeit részben megoldja. Meggyőződésünk, hogy az EÖGYKE kezdetől fogva nyitott könyvként működik, hiszen minden lépésünkről rendszeresen beszámolunk az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek hasábjain.

Akik részt vesznek programjainkon, meggyőződhetek arról, hogy a tagdíjat, adományokat, a pályázatok során elért támogatásokat kizárólag kulturális és hitéleti identitás-őrzésünkre, hagyományaink ápolására, a magyarörmény társasági élet, a közösség megteremtésére, jobbítására fordítjuk. Kérjük, hogy jövedelemadója bevallásakor gondoljon Kulturális Egyesületünkre – ezáltal önmagára is. Hiszen tagságunk azért dolgozik, hogy magyarörmény közösségünk céljait megvalósítsa, örmény gyökereink tárgyi és szellemi kultúráját megőrizze, átadja gyermekeinknek, unokáinknak – az utókornak. Tartozunk ezzel tehetséges, tisztességes és jó magyarrá vált őseinknek, tehát önmagunknak is.

Nem kell mást tennie, mint a jövedelemadó bevalláskor az APEH által rendszeresített bevallási nyomtatványon nyilatkozatot tegyen szervezetünkre.

A kedvezményezett adószáma: 18085590-1-41

A kedvezményezett neve:

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Együttal kérjük és javasoljuk, hogy a másik egy százalékkal támogassa a

Magyar Katolikus Egyházat, amelynek technikai száma 0011,

amelynek részegyháza a magyarroni, történelmi örménység Örmény Szerartású Római Katolikus Egyháza.

Templomunknak, amelyet évtizedeken át Kádár Dániel apátplébános vezetett, nincs önálló technikai száma!

Köszönjük, hogy gondol ránk.

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Felhívás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, mint kiadó tervbe vette megjeleníteni a közeljövőben Gudenus János József: Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája c. könyve bővített, javított kiadását. Kérjük az érintett családok részéről a hibajegyzék, kiegészítés megküldését, dokumentumok másolatával való alátámasztását, akár közvetlenül Gudenus János József címére (gudenusjj@gmail.com), akár az Egyesület postacímére:

1251 Budapest Pf. 70., e-mail címére: magyar.ormeny@t-online.hu.

Kérjük az örmény önkormányzatainkat, hogy támogassák a projekt megvalósítását!

dr. Issekutz Sarolta elnök

Tallózás a karácsonyi üdvözetek közül

(a korai decemberi lapzárta miatt kimaradt a januári számból)

„Tőkés László

püspök, Európai Parlamenti képviselő

Az evangéliumi vendégszeretetről azt tartja Pál apostol, hogy a vendégek fogadása által „tudunkon kívül angyalokat vendégelünk meg” (Zsid. 13,2).

A karácsonyi „angyaljárás” idején ilyenképpen fogadjuk istenarcú embertestvéreinket, és fogadjuk szeretetünkbe őket! Isten küldötteiként (am. ángélosz) érkeznek hozzánk... „Az ige testté lett, és lakozék mi közöttünk” – hirdeti hirdetőn János apostol (Jn. 1,14). A Biblia Esztendejében az Írás „holt betűinek” a sűrűjéből hús-vér valóságában lép elő és érkezik hozzánk Megváltó Krisztusunk, hogy velünk járjon-lakozzon, életünkben boldogítson s a halálból is üdvözítsen. Fogadjuk Őt szívünkbe, templomainkba és otthonainkba, hogy Ő áldja és szentelje meg szeretetben a mi ünnepünket, egész életünket!

Dr. Issekutz Sarolta elnöknő,

Az örmények Nagyasszonya részére,

Szívbeli köszönettel a „gyökeres” tanításért, különösképpen pedig az utóbb átadott, az Erdélyi örmény konyháról szóló remek könyvért – áldott ünnepi jókívánásokkal, sok szeretettel

2008 Karácsonyának Adventjében

Tőkés László”

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára befizethető.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1255 Budapest, Pf. 189. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat,

(Budapest, 1054 Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791 – Sárkány Annamária titkárságvezető, félfogadás szerda 16–18., csütörtök 10–12. óráig)

e-mail: fovarosiormeny@startadsl.hu; fovarosiormenyonkorm@startadsl.hu

és a XVI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár), dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1255 Budapest, Pf. 189. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Mackensen Kft.